

Enskilda Högskolan
Stockholm

ENSKILDA HÖGSKOLAN STOCKHOLM
Mänskliga rättigheter

EXAMENSARBETE
Masteruppsats,
VT, 2020

EMPATI MED MÄNSKLIGHETEN

Om humanitarismens genealogi, möjligheter och förutsättningar

PER-GÖRAN MATTSSON

Handledare: Linde Lindkvist

Empathy with humanity: On the genealogy of humanitarianism, opportunities and conditions

Abstract

The question of how "humanitarianism" became possible, and whether humanitarianism is a factor of power in today's world, and possible in the future, is answered against the backdrop of the problem of the world's moral indifference, and the difficulty of mobilizing empathy and commitment to other people's suffering in humanitarian disasters. A genealogical discourse analysis examines historical breakthroughs for humanitarianism, and how humanitarianism relates to human rights, in a moral-philosophical and sociological perspective, in a historical exposition, with the aim of tracing violations and leaps in the development of conditions and possibilities, which enabled the construction of a discourse of humanitarianism. Important prerequisites for humanitarianism to become possible, and the ideas of human rights, are a changed view of man during enlightenment, and her self-understanding, as an "ethical subject", as ground to rights, and that "humanity" was imagined to be a legal community that entails a moral responsibility of universal solidarity. A discourse of humanitarianism has been constructed which has become a factor of power in international politics to meet needs, that it costs to deviate from. A danger to the future is that humanitarianism, as an active protest against the world's suffering, is politicized and abused as a pretext for power ambitions. Whether humanitarianism is possible depends on the social and moral preconditions of international cooperation and idealism, and the belief that human progression is possible, and the attitude: "We become more fully human via the manner in which we treat our fellows".

Keywords:

humanitarianism, human rights, empathy, humanitarian efforts, humanity, genealogy

Stort Tack till Linde Lindkvist för inspirerande handledning och till samtliga lärare vid Enskilda Högskolan för att de delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper!

Nyckelord:

humanitarism, mänskliga rättigheter, empati, humanitära insatser, mänsklighet, genealogi

Innehåll

Empathy with humanity: On the genealogy of humanitarianism, opportunities and conditions.....	2
1. Inledning.....	7
2. Problem – omvärldens relation till lidandet, nihilism eller humanitarism?.....	9
2.1 Syfte & frågeställning	11
3. Forskningsläge & Källor.....	11
3.1 Disposition	12
4. Metodavsnitt.....	13
5. Teori.....	14
5.1 Sociologiskt perspektiv	16
5.1.1 Émile Durkheim och samhällets utvecklingsfaser	16
5.1.2 Immanuel Kant.....	17
5.2 Begrepp och definitioner.....	17
6. Bakgrundshistoria.....	19
7. Resultat & analys - Humanitarismens genealogi.....	21
7.1 Humanitarism – ett moraliskt imperativ?	22
7.2 Hur blev humanitarism möjlig?	24
7.2.1 Humanitarismens faser	24
7.3 Genesis of Abolitionism - hur blev kampen mot slaveriet en transnationell folkrörelse?	25

7.3.1	Upplysningen	27
7.3.2	Humanitarismens rötter i 1700-talets revolutioner	29
7.4	Moderniseringsepoken.....	30
7.4.1.	Första världskriget	31
7.4.2.	Andra världskrigets efterspel.....	31
7.5	Flyktingkonventionen.....	34
7.5.1	Post 89 – förändrade förhållanden efter det kalla krigets slut.....	36
8.	Analys.....	37
8.1.	Mänsklighetens diskurs	38
9.	Hur förhåller sig humanitarism till de mänskliga rättigheterna?.....	39
9.1	Flöden från samma källor	40
9.2	Akut eller alkemisk humanitarism.....	41
9.3	Humanisering av straff?	42
9.4	Protestantisk etik.....	42
9.4 1.	Sakralisering av individen.....	43
9.5	Mänskligt/omänskligt/mänskligheten får ny innebörd.....	44
9.6	Mänskliga rättigheter och känslor av empati.....	45
9.7	Humanitära narrativ och nya medier	46
9.8	Humanitär rätt.....	48
9.9	Analys	49

10. Är humanitarismens diskurs en maktfaktor i dagens värld, och en möjlighet inför framtiden?	50
10.1 Sociologiskt perspektiv; Kan världen bli mer medmänsklig, är progression möjlig?	50
10.2 Moralfilosofiskt perspektiv; Humanitarism både undergräver och främjar moraliska framsteg	51
10.3 Analys – moral eller makt?.....	53
11. Avslutning och diskussion	56
11.1 Slutsats.....	57
11.2 Humanitarism – genuint mänskligt	58
Litteratur & Källförteckning	59
Böcker.....	59
Tidskrifter	61
Elektroniska media	61
TV-program.....	61

1. Inledning

”Låt oss genast klart framlägga detta nya krav: Vi är i behov av en kritisk granskning av våra moraliska värden!... Därvid fordras en grundligare kännedom om de betingelser om omständigheter under vilka dessa världen först växte fram, under vilka förhållanden de utvecklats sig och förskjutits.”¹ Friedrich Nietzsche

Humanitarism handlar om mobilisering av empati och samordnade aktioner för att hjälpa människor i nöd.² Förespråkare för humanitarism uttrycker djup indignation över dem som avsäger sig ansvaret för andras öden, särskilt politiker som avvisar engagemang för dem som är i nöd.³ Det indikerar att humanitarism är en moralisk diskurs. Didier Fassin (professor, antropolog) hävdar att humanitarism har blivit en betydelsefull kraft i vår värld. Dess spridning är så utbredd att tårarna som den kinesiska premiärministern fällde vid ödeläggelsen av provinsen Sichuan ökade hans popularitet, precis som presidenten USA: s tydliga likgiltighet för de tragiska följderna av orkanen Katrina fick hans kampanjslogan för medkännande konservatism att framstå som ihålig och tom.⁴

Jan Egeland, (generalsekreterare Norsk flyktinghjälp) tidigare chef för FN:s humanitära insatser, uttalade sig indignerat över svårigheten att mobilisera empati och engagemang i Agenda (2020-02-18) om situationen i Idlib i Syrien. ”Det kunde inte ha varit mer fruktansvärt än det är nu?” ”Det är den värsta folkfördrivningen, det värsta slaget mot civilbefolkningen, i värsta kriget i vår generation.” ”Det är egentligen vansinnigt att det inte leder till större uppmärksamhet globalt, mycket större uppmärksamhet i världens huvudstäder, och mycket större diplomatiska insatser, för att undsätta dessa hundratusentals civila som nu är på flykt...” ”Det borde ha undvikits, men det går att stoppa det” ”Så för mig är Idlib som ett enda stort flyktingläger.” ”Det angrips nu från luften och från marken hela tiden.” ”Att Turkiet stängt

---

¹ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, Modernista, 2019, s. xv

² Glover, Jonathan, *Humanity: a moral history of the twentieth century*, 2nd ed., Yale University Press, New Haven, Conn., 2012, s. 14

³ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, s. 3

⁴ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, University of California Press, Berkeley, Calif., 2012, s. Preface xi

gränsen innebär att: 'Det finns ingen väg ut', säger de förtvivlade människorna inne i Idlib.'⁵ Turkiet har tagit emot 3,6 miljoner syrier. Det är många gånger fler än vad 35 europeiska länder tog emot sammanlagt. Men nu har Turkiet stängt gränserna (2020-02-19) för flyktingarna från Idlib i Syrien där 800 000 civila flyktingar försöker överleva i vinterkyla utan bostäder i många fall. Kvinnor och barn förblöder vid gränsen och flera, bland annat barn, har frusit ihjäl. Det finns ingenstans att fly, och även Europa anser sig lida av systemkollaps och kan inte heller ta emot dem? Jan Egeland hävdade detta i Agenda, han efterlyser ansvarsfördelning, att världens, och i synnerhet att Europas folk hjälps åt! "Allt för många europeiska länder har inte gjort någonting för Syrien och flyktingarna." "Sverige och Tyskland har varit bäst i Europa, det måste vi erkänna!" Jan Egelands uppgivenhet väcker frågan om humanitarism är möjlig?

Jag Egelands frustration över svårigheten att mobilisera engagemang väcker också frågan hur empati ändå kunnat mobiliserats tidigare i historien som lett till sociala rörelser och samhällsförändring. Henry Dunants upplevelser som han återberättade i boken *Minnen från Solferino* ledde till humanitarism. Dunant berättar: "Den som gick fram över scenen för föregående dags drabbningar mötte obeskrivligt elände. Deras gapande sår hade redan börjat inflammeras, de var galna av smärta, tiggde att man skulle göra slut på dem och förvred ansiktet i dödskamp."⁶ Reaktionen på hans berättelse ledde så småningom till omfattande humanitarism, Genèvekonventionen samt bildandet av organisationen Röda Korset.

När den tre år gamla Aylan Kurdi liggande med ansiktet ner på en sandstrand i Turkiet väcktes ett engagemang för den syriska flyktingkrisen. Den syriska pojken livlösa kropp hade flutit i land efter att gummibåten transporterade honom och hans familj, till vad de hoppades skulle bli nya liv i Grekland. Fram till att fotot publicerades i september 2015 verkade människor inte fokusera på den humanitära krisen i Syrien. Aylans foto mobiliserade empati och gjorde ett outplånligt intryck på omvärlden vilket snart drog in skivdonationer till välgörenhetsorganisationer runt om i världen för att hjälpa offren.⁷ Dock blev engagemanget tillfälligt.

---

⁵ Agenda, Svenskt samhällsprogram. SVT2. Del 6 av 21. 2020-02-16

⁶ Dunant, Henri, *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*, Lind & Co, Stockholm, 2005, s. 36

⁷ Cole, Diane, "Study: What Was The Impact Of The Iconic Photo Of The Syrian Boy?", *Goats and Soda, Stories of life in a changing world*, 2017-01-13

2. Problem – omvärldens relation till lidandet, nihilism eller humanitarism?

”Nihilismen står för dörren: varifrån kommer denna kusligaste av gäster till oss?”⁸
Friedrich Nietzsche

Hur blev det möjligt att mobilisera människors empati till samordnade insatser långt bort i fjärran länder med avsikt att hjälpa helt främmande människor? Kan världssamfundet mobilisera ett moraliskt ansvar att hjälpa nödställda eller råder nihilism? Värdenihilism handlar om att värdebegreppen endast är fiktioner och saknar objektiv grund; vi har den moral som är biologiskt gynnsam.⁹ Michael Barnett, som är realist i det att han ser geopolitik och självberäknande motiv vid varje historisk vändning är också en idealist, då han menar att en "etik av medkänsla" blivit till en förpliktigande diskurs för människor och regeringar. I den nationalistiska diskursen finns ett ansvar att hjälpa först och främst ”den egna flocken”, det vill säga nationen; att hjälpa flyktingar, eller folk som lider i en annan del av världen är inte ett ansvar enligt nationalistisk logik (speciellt om vi själva inte har pengar och välstånd i överflöd). Dock har humanitära strävanden för att lindra lidandet i världen utvecklats, åtminstone sedan 1700-talet, även för människor utanför den egna gruppen, som bland annat kommit till uttryck i humanitära insatser i olycksdrabbade delar av världen. Röda korset till exempel grundades under 1800-talet och syftade till att hjälpa lidande människor oavsett nationstillhörighet. Humanitarism har motiverats med grund i moraliska koder och känslor.

Mahatma Gandhi svarade raljerande när han frågades av en reporter vad han tyckte om västerländsk civilisation: "Jag tror att det skulle vara en bra idé".¹⁰ Det vill säga västvärldens ”välvilja” att hjälpa övriga världen har tolkats olika och tagit sig väldigt olika uttryck, inte minst när kolonialism har legitimerats under förevändning av humanitarism, eller den vite mannens börda. Filosofen Carl Smith, som av många betraktas som den intellektuella förfadern till modern anti-humanism, har hävdad: ”whoever speaks of humanity is a liar”.¹¹ För Carl Schmitt

---

⁸ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900: [Nietzsche - Freud - Bergson - Sorel - Russell ...]*, Atlantis, Exakta printing, Malmö: 2011, s. 80

⁹ Nordin, Svante, *Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen*, Upplaga 2, Studentlitteratur, Lund: 2003, s. 459

¹⁰ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 33

¹¹ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 17

slutar moraliskt och etiskt ansvar vid gränserna för den kollektiva gruppen, och i *The Concept of the political* hävdar han att när stater vädjar till "mänskligheten" (till exempel brott mot mänskligheten), använder de ett universellt begrepp mot sin motståndare polemiskt. Begreppet "mänskligheten" används i egenintresse som paraderar under altruismens banderoll.¹² Stater har också ett intresse av att framstå, och få ett anseende, som moraliska och det har utvecklats idéer om hur en humanitär moral kan vara politisk gångbar och nödvändig i politiken. Humanitarismens idéer och uttryck har utvecklats under lång tid på olika sätt och har tolkats, och förstås alltså på olika sätt. I dag finns det en internationell humanitär ordning, enligt Michael Barnett.¹³

Analysen här syftar till att förstå humanitarism från det humanistiska perspektiv som Barnett och Immanuel Kant, Habermas representerar å ena sidan, men också det anti-humanistiska perspektivet som Nietzsche, Foucault och Said representerar. Handlar humanitarism egentligen om västvärldens dominans över den övriga världen, eller en seger för humanism och medmänsklighet?

Det har i historien funnits engagemang för lidandet i världen på olika grunder. Att människor har engagerat sig i större antal på uttryckligen sekulära grunder för att lindra andras lidande nära och avlägset, och försökt samordna lättnad genom att inrätta lokala, statliga och transnationella institutioner, är tämligen nytt i världens historia, ett fenomen som uppstod tydligt i Europa och Amerika i slutet av sjuttonhundratalet.¹⁴ Är människan överhuvudtaget benägen att bry sig om människor utanför sin egen "sfär", släkt, bekantskapskrets eller nation? Kan moraliska skäl motivera till engagemang för den avlägsna främlingen? Finns en sådan *universell moral*¹⁵, eller går en sådan att etablera? Att hjälpa sin nästa utifrån ren altruism?

I det här arbetet är ambitionen att genomföra en humanitarismens genealogi.

---

¹² Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 17-18

¹³ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y., 2013, s. 21

¹⁴ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 1

¹⁵ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, 2013, s. 91

2.1 Syfte & frågeställning

Syftet är att med en genealogisk diskursanalys spåra de förutsättningar som gjorde humanitarism möjlig.

1. Hur blev humanitarism möjlig?
2. Hur förhåller sig humanitarism till de mänskliga rättigheterna?
3. Är humanitarismens diskurs en maktfaktor i dagens värld, och möjlig i framtiden?

3. Forskningsläge & Källor

Forskningsläget har utforskats och olika skiljelinjer i olika förståelser och perspektiv har iakttagits. Aktuell forskningslitteratur och källor har valts som handlar om humanitarianism med olika infallsvinklar. Till bakgrundslitteratur har moralfilosofi samt sociologisk litteratur valts eftersom humanitarism både är en moralisk och en samhällelig fråga.

Michael Barnett hävdar i *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism* att en utav de mest slående tendenserna i världspolitikerna under de senaste 200 åren har varit framväxten av humanitarianism, det vill säga mobiliseringen av empati och insatser för att avhjälpa lidande i världen. Det har blivit ett förpliktigande ideal i världspolitikerna, att alla har ett ansvar att bistå där nöd råder. Idag avviker nationalistiska partier mot dessa etiska ideal och bygger upp ideologier för att legitimera likgiltighet inför andra människors elände. Humanitarism är inget mindre än en revolution i medmännisklighetens etik, enligt Barnett. Denna revolution, liksom alla revolutioner, skapades genom en blandning av transcendentala visioner, politik och makt, och den har genererat en rad av framgångar och initiativ. *Michael Barnett* är professor i statsvetenskap och International Affairs vid *The George Washington University*.

Didier Fassin hävdar i boken *Humanitarian Reason: A Moral History of the Present* att humanitarism har blivit en maktfaktor i vår värld. Det är denna globala och ändå ojämnt fördelade kraft som Fassin analyserar. Didier Fassin är en mångsidig antropolog med gedigna och breda meriter, och med ett starkt engagemang i samhällsfrågor. Fassin är läkare som engagerat sig i internationella hälsoproblem genom organisationen *Läkare utan gränser*.

Humanitarianism and Suffering: The Mobilization of Empathy av Richard Ashby Wilson m.fl. är en antologi som handlar om humanitarism och lidande; mobiliseringen av empati. Humanitära känslor har motiverat en mängd sympatityttringar, från artonhundratalets rörelser för upphävandet av slaveri, till skapandet av modern internationell humanitär rätt. Som etos har humanitarism ett utpräglat narrativ och mobiliserande dimension. Boken förklarar hur och varför vissa berättelser om mänskligt lidande aktiverar politiska rörelser av solidaritet, medan andra inte gör det. Boken utforskar när, hur och varför humanitära rörelser blir utbredda

populära rörelser och hur känslor av sympati påverkar politiska och sociala eliter att handla, och omvänt hur nationella eliter anpassar humanitära ideal till mer instrumentella syften. Richard Ashby Wilson är en amerikansk-brittisk socialantropolog och professor i mänskliga rättigheter vid University of Connecticut.

Hans Joas diskuterar de ideologiska rötterna till deklARATIONEN av de mänskliga rättigheterna. Hans Joas ambition i boken *The Sacredness of the Person: A New Genealogy of Human Rights* är att undersöka om det i grund och botten är möjligt att framställa universella giltighetspåståenden samtidigt som vi är medvetna om att värdena är historiskt beroende.¹⁶ Hans Joas gör en genealogisk diskursanalys genom att spåra vilka ”komponenter” som var förutsättningar till konstruktionen av de mänskliga rättigheterna. Empiriskt sett är subjektivt föregivettagande, att något tas förgivet såsom naturligt och självklart (self-evidence) ett viktigt kännetecken för konstruktionen av värderingar. Människor kan dela en känsla av självklarhet, att något anses vara naturligt (eller gudagivet). Joas har skildrat konstruktionen och utvecklingen av mänskliga rättigheter som en historia av överförande av vad som uppfattas som självklarheter i en process som sträcker sig till områdena för praxis, värderingar och institutioner. Metoden syftar till att bygga en *bekräftande genealogi* av mänskliga rättigheter som betonar vikten av visshet grundad i känslan av självklarhet och affektiv intensitet.¹⁷

3.1 Disposition

Efter inledning presenteras problem och frågeställning. Forskningsläge & källor diskuteras och sedan metod och teori. En redogörelse följer av teoretiska perspektiv samt bakgrundslitteratur som används vid analysen och definitioner av begrepp. Under rubriken *Resultat & analys – Humanitarismens genealogi* analyseras och besvaras varje fråga under underrubrikerna *Hur blev humanitarism möjlig? Hur förhåller sig humanitarism till de mänskliga rättigheterna? Är humanitarismens diskurs en maktfaktor i dagens värld, och i framtiden?* Sedan följer en tidsexposé som översiktligt visar hur humanitarismens diskurs utvecklats och konstruerats. Under rubriken *Hur förhåller sig humanitarism till de mänskliga rättigheterna?* diskuteras och analyseras olika perspektiv. Under rubriken *Är humanitarismens diskurs en maktfaktor i dagens värld, och möjlig i framtiden?* analyseras och diskuteras moralfilosofiska samt sociologiska perspektiv.

---

¹⁶ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 22-23

¹⁷ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 173

4. Metodavsnitt

På samma sätt som föreställningen om de universella mänskliga rättigheterna är historiskt beroende och konstruerade i en specifik kontext utifrån vissa omständigheter så är även humanitarismens diskurs. För att identifiera de maktförhållanden, omständigheter samt idéer som skapade humanitarismens diskurs, så genomförs en *genealogisk diskursanalys* med Foucault samt Nietzsche som förebilder. En diskurs är ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen”.¹⁸ Nietzsche studerade hur moralen hade konstruerats genom historien, här analyseras hur humanitarismen konstruerats och fått genomslag i det internationella samarbetet. En teoretisk utgångspunkt är att det över tid har konstruerats en diskurs angående mobilisering av empati och humanitära insatser. Det har skett en förändring i synen på ansvaret att undsätta människor i nöd. Nya betydelser och praktiker har konstruerats vid katastrofer som blivit till en förpliktigande normativ diskurs i den politiska sfären och världssamfundet. Med en historisk genealogi (härledning) för utvecklingen av en diskurs kan påvisas vilken mening, förutsättningar och möjligheter humanitarism ges.

Det diskursanalytiska angreppssättet är en paketlösning i den meningen att teori och metod utgör en helhet. Paketet innehåller filosofiska, ontologiska och epistemologiska premisser angående språkets roll i den sociala konstruktionen av världen; och även teoretiska modeller och metodologiska riktlinjer för hur man griper sig an ett forskningsområde. Teori och metod är sammanlänkade vilket innebär grundläggande filosofiska premisser vid diskursanalys som metod i forskning. Diskursanalys utgår från ett socialkonstruktivistiskt synsätt, att människor väsentligen är historiskt och kulturellt specifika och kontingenta varelser, och även vår syn på kunskap om världen är kulturellt och historiskt präglad. Kontingent är en filosofisk fackterm och ett ontologiskt begrepp; villkorlig, tillfällig; motsats till nödvändig och essentiell som används om satsen som varken är nödvändigt sanna eller nödvändigt falska utan endast ”tillfälligt” sanna eller falska, av latinets *contingo*.¹⁹ Våra världsbilder och identiteter kunde ha varit annorlunda och de kan förändras över tiden.

Diskurs; diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att konstruera den sociala världen (inklusive kunskap, identiteter och sociala relationer) och därmed

---

¹⁸ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 7

¹⁹ Nationalencyklopedin, *kontingent*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kontingent> (hämtad 2020-05-12)

bevarandet av vissa sociala mönster. Denna syn är anti-essentialistisk: att den sociala världen konstrueras socialt och diskursivt betyder att dess karaktär inte är ”gudagiven” eller given på förhand, och att människor *inte* har inre ”essenser”.²⁰

Foucaults författarskap hade en tidig ”arkeologisk” period, och en senare ”genealogisk” period. Foucaults diskursanalys är en del av hans arkeologi. Det han är intresserad av att klarlägga ”arkeologiskt” är reglerna för vilka utsagor som blir accepterade som meningsfulla och sanna i en bestämd historisk epok. Foucault följer den socialkonstruktivistiska premissen att kunskap inte bara är en avspeglning av verkligheten. Sanningen är en diskursiv konstruktion och olika kunskapsregimer anger vad som är sant och vad som är falskt, naturligt eller onaturligt. De historiska reglerna för diskursen sätter snäva gränser för vad som över huvudtaget kan sägas, enligt Foucault.²¹ Enligt Foucault utgör ”epistemen” en sorts tankestrukturer som historiskt avlöser varandra. Varje episteme representerar en grammatik som avgör vad det är möjligt att tänka vid en viss tidpunkt, vilka frågor som kan ställas och vilka som inte kan ställas.²²

Foucault framför kritik av det moderna projektet och den upplysta humanismen som handlar om allt mer kontroll och disciplinering av samhället.²³ Under sjuttioalet fjärrade sig Foucault från sin tidigare maoistiska och marxistiska övertygelse.²⁴ 1978 ingav revolutionen i Iran förhoppningar, enligt Foucault, om en resning emot ”det globala systemet”, att den skulle ”lyfta bort den oerhörda tyngd som vilar på oss alla”.²⁵

5. Teori

Med filosofiska och sociologiska perspektiv på utvecklingen analyseras humanitarismens diskurs och förhållandet till de mänskliga rättigheterna. Avsikten här är att tolka fenomenet humanitarism moralfilosofiskt med Nietzsche, Kant, Richard Rorty och sociologiskt med Durkheim, Joas och Habermas. Postmodern filosofi har utvecklats med utgångspunkt i

---

²⁰ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, s. 10-12

²¹ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, s. 19

²² Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 554

²³ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 556

²⁴ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 557

²⁵ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 557

Nietzsche och många viktiga moderna samhällsvetare knyter an till dessa ovan nämnda inflytelserika tänkarna. Edward W. Said diskuterar hur den antihumanistiska traditionen som Said själv står i förhållar sig till den humanistiska traditionen. Antihumanister kritiserar den västerländska humanismens totaliserande tendenser. Michel Foucaults tänkande har till stor del tagit avstånd från humanismer som anses ha förtryckande egenskaper. Said anser sig stå i en tradition av Nietzsche och Foucault som problematiserar synen på människan som ett självständigt subjekt. I det nietzscheanska postmoderna tänkandet anses människan vara innesluten i system (Freud-det omedvetna, Marx-kapitalism, Nietzsche-slavmoralen, Durkheim-samhället), och är därför fångade i maktrelationer/diskurser. Antihumanism, menar Said, tog tag i USA: s intellektuella, delvis på grund av utbredd avsky för Vietnamkriget.²⁶

Michael Foucault utvecklade Nietzsches genealogiska metod, och tänkande i diskursanalys-tänkandet. *Viljan till makt* är centralt hos Nietzsche och så även hos Foucault som även hävdar att kunskap är makt. Foucault var vid sin död den mest berömde utav Frankrikes filosofer och hade då övertagit Sartres plats som intellektuell celebritet.²⁷

I *Till Moralens genealogi* gör Nietzsche en sorts historisk genealogisk diskursanalys utav moralens tillkomsthistoria allt sedan antikens Grekland, Platon via kristendomen till upplysningen, och allt framgent. ”Den moderna förståelsen av moral är enligt Nietzsches synsätt kristen, platonisk, slavmoralisk, alltså inte i enlighet med den ursprungliga herremoralen.²⁸ Nietzsches framtidsutsikter var tämligen dystra; ”Nihilismen står för dörren: varifrån kommer denna kusligaste av gäster till oss?”²⁹ hävdar Nietzsche i inledningen till *Der Wille zur Macht* (Viljan till makt), som publicerades först 1906 efter hans död, vilket syftar till en utveckling som Nietzsche ser som den europeiska civilisationens oundvikliga öde.³⁰

---

²⁶ Said, Edward W., *Humanism and democratic criticism*, New York : 2004, Columbia University Press, s. 8-11, 12

²⁷ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 552

²⁸ Tralau, Johan, ”Nietzsche bevarade sin hemlighet”, *SvD Kultur*, publicerad 8 juni 2003, hämtad 2020-05-12

²⁹ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 80

³⁰ Nietzsche, Friedrich, ”Till moralens genealogi: en stridsskrift”, i *Samlade skrifter. Band 7, B*. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv: 2002, s. 351

5.1 Sociologiskt perspektiv

Med hjälp av Émile Durkheims teori kan humanitarism analyseras. Durkheim, född 15 april 1858 i staden Epinal i nordöstra Frankrike, död 15 november 1917, var fransk samhällsvetare, sociologiska strukturalismens fader, professor i pedagogik och sociologi vid bland annat Sorbonne. Durkheim etablerade sociologin som akademiskt ämne genom att utveckla och disciplinera några av de teman som formulerats av föregångare som Saint-Simon och Comte. Till sådana teman hör den sociala sammanhållningens förutsättningar i moderna samhällen och förhållandet mellan religion och vetenskap.³¹ I *The Division of Labor*, Durkheims första stora bok, visar han hur lätt man kan gå fel genom att ignorera de första av dessa principer. Det sociala livet, förklarar han, har utformat de mest grundläggande egenskaperna hos den mänskliga kulturen, men det var inte så som tidigare tänkare tenderade att se det.³² Durkheim förespråkade samhällets centrala betydelse, av sociala strukturer, relationer och institutioner för att förstå mänskligt tänkande och beteende. Hans distinkta perspektiv består i hans beslutsamhet att se nästan alla stora företag i människoliv, våra lagar och moral, arbetskraft och rekreation, familj och självuppfattning, vetenskap, konst och framför allt religion, genom linsen av deras sociala dimension.

5.1.1 Émile Durkheim och samhällets utvecklingsfaser

Banden som följer av samlevnad är inte lika djupt påverkande av människors hjärta i det moderna samhället som de som härrör från släktskap. Den mekaniska solidariteten minskar ju mer utvecklat ett samhälle blir. I ett allt mer avancerat samhälle, och med social evolution, etableras institutioner och den tidigare sammanhållningen mellan människor ersätts av organisk solidaritet.³³ Durkheim menar att en variant av organisk solidaritet är avtalsenlig solidaritet (contractual solidarity). Durkheim menar också att i utvecklade samhällen pågår rättvisearbete som kommer att bli allt mer fullständigt när samhället organiseras och att individerna i samhället behöver ett socialt medvetande för att inte samhället ska falla sönder.³⁴ Enligt Durkheim är frihet för sociala krafter nödvändigt, att de kreativa sociala krafterna som är

---

³¹ Nationalencyklopedin, *Émile Durkheim*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/emile-durkheim> (hämtad 2020-05-11)

³² Pals, Daniel L., *Eight theories of religion*, 2. ed., Oxford University Press, New York, 2006, s. 90

³³ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, Digireads.com Publishing, 2013, s. 126

³⁴ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 128-130

konstruktiva får utlopp, men behöver regleras med bland annat lagstiftning. Durkheim tror på en progression, social utveckling, att samhällen kan utvecklas men då måste en ny sorts solidaritet etableras som genererar sammanhållning.³⁵ Utvecklingen av humanitarismen kan förstås utifrån Durkheims sociologiska teorier.

5.1.2 Immanuel Kant

Immanuel Kant anses vara en utav de viktigaste upplysnings filosoferna. Han har bland annat skrivit boken *Om den eviga freden*. Han tror att fred är möjligt att förverkliga, men för att det ska kunna förverkligas behövs institutioner och internationell rätt, ”arten människa kunde utvecklas och civiliseras genom goda institutioner”. Fram till 1700-talet hade krig ansetts vara normalt för kungarna, att bedriva krig var en av de förväntade sysslorna. Kant trodde inte att freden var nära förestående. Mänskligheten hade ännu en lång väg att vandra. Fruktansvärda krig och omvälvningar skulle drabba människorna innan en varaktig fred kunde etableras. Dock trodde inte Kant på en världsstat, en sådan skulle innebära despoti. Internationellt samarbete och olika samarbetsavtal är helt avgörande, och överstatliga organisationer. Kant ansåg att människan har ett förnuft som vi har en plikt att använda, det är vad upplysningen handlar om ”träd ut ur din självförvållade omyndighet” uppmanade Kant, i en tid när människor inte hade rättigheter eller yttrandefrihet. Förnuftiga människor bör kunna komma samman, världens ledare, och förhandla fram avtal som gör fred möjlig.³⁶

5.2 Begrepp och definitioner

Begreppet ”humanitarianism” i den engelska litteraturen översätts i den här uppsatsen till humanitarism. Flera engelska ord går inte att översätta direkt, eller får en annan betydelse. Därför introduceras här ordet ”humanitarism”. Begreppet *humanism* har getts olika betydelser i historien. Det var först efter upplysningens segertåg som begreppen humaniora och humanism började användas i dess nutida innebörder. Humanismen började sammanstråla med humanitarismen som var ett barn av upplysningen.³⁷ I renässanshumanismen var antikens litteratur ett medel, inte ett mål, till att skapa en fri, bildad och dygdig samhällsmedborgare, och

---

³⁵ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 132

³⁶ Bergquist, Henrik, ”Kants fredliga spådom allt närmare”, *SvD*, 2020-05-12

³⁷ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 180

den antika litteraturen utgjorde de främsta läroböckerna.³⁸ Renässanshumanisterna var inte ateister, utan tvärtom djupt troende kristna och föredrog Aristoteles framför Platon.³⁹ Humanisternas förkärlek till de gamla kyrkofädernas ursprungligare religiositet inspirerade också reformationsrörelsen, liksom deras individualism.⁴⁰ Det fanns också bildningsideal, att ”bildningen såsom den högsta formen av det egenartat mänskliga”.⁴¹ Renässanshumanisterna bidrog till skapandet av europeisk identitet, självbild och självförtroende.⁴² Den Westfaliska freden 1648 innebar ett brott med renässanshumanismen och upplysningen tog vid och vetenskap, filosofi och naturvetenskap ansågs vara medicinen mot vidskepelse. Diderot bland andra menade att det närmast var en förtjänst att ringakta renässanshumanisterna, och deras vurm för antikens verk.⁴³ I den moderna humanismen är ”aktningen för människan” en grundtanke samt bejakande av dygd, människans värdighet och aktivt samhällsliv.⁴⁴ Humanism började efter andra världskriget istället att förknippas med upplysningen, demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter (vilket innebar ett uppbrott från 1800-talets humanism och en återgång till 1700-talets humanism).⁴⁵

Att förstå kategorin ”mänsklighet” (humanity) kräver uppmärksamhet på dess sammansatta relation med dess olika besläktade begrepp. Det mänskliga, det humana, det humanitära och det omänskliga spelar helt klart alla roll i utarbetandet av mänskligheten, som en diskurs, och de ger lika tydligt motstridiga betydelser till denna kategori. Thomas Laqueur beskriver framväxten av ”mänskligheten” som en ”känsla” (”sentiment”), en process som han kopplar till en sammankoppling av det mänskliga och det humana.⁴⁶

---

³⁸ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 175

³⁹ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 176

⁴⁰ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 178

⁴¹ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 182

⁴² Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 185

⁴³ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 172

⁴⁴ Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, s. 181

⁴⁵ Hansson, Jonas, *Humanismens kris: bildningsideal och kulturkritik i Sverige 1848-1933*, B. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv: 1999, s. 212

⁴⁶ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, Duke University Press, Durham NC, 2010, s. 4

6. Bakgrundshistoria

”All aktning alltså för de goda andar som sannolikt finns i moral-historikernas hjärtan! Men ett är tyvärr obestridligt – att historiens ande själv fattas hos dem, att de lämnats i sticket just av historiens goda andar! De tänker samt och synnerligen – som det nu en gång råkar vara gammal filosofisk sed att tänka – i det väsentliga ohistoriskt, därom råder inget tvivel.”⁴⁷

Lynn hävdar att historieskrivning beskriver sökandet efter sanning om det förflutna som en kontinuerlig upptäcksprocess som är livsnödvändig för våra samhällen. Historien är vårt bästa försvar mot tyranni.⁴⁸ Historien kan analyseras med en genealogi. Även om det är omöjligt att datera ursprunget till humanitarism (eng. humanitarianism) började den faktiska termen komma i bruk i under det tidiga 1800-talet. Humanitarismens praktik har utvecklats och getts olika mening.⁴⁹ Ett genombrott skedde för humanitarism efter slaget vid Solferino 1859 då den österrikiska armén drabbade samman med franska och italienska trupper. Under femton timmar stred 300 000 man under pressande värme i svår terräng. Genom Henry Dunants försorg uppmärksammades behovet av att få tillstånd humanitära åtgärder och insatser. Slaget vid Solferino var en europeisk katastrof som kan jämföras i fråga om förluster med slagen vid Borodino, Leipzig och Waterloo. De omedelbara förlusterna uppgick till åtminstone 40 000 döda under själva slaget, sedan dog många fler, nöden var katastrofal, vilket upprörde och skapade engagemang.⁵⁰

Humanitarism blev verklighet i en tid då samhället genomgick stora förändringar och revolutioner. I slutet av 1800-talet hade Europa gått igenom två stora revolutioner, den industriella revolutionen och den franska revolutionen. Enligt Durkheims uppskattning förändrade de gemensamma effekterna av dessa två betydande utvecklingar permanent livsmönstret i den västerländska civilisationen. Till följd av tvillingrevolutionerna befann sig dessa gamla ordningarna i västerländsk kultur i förändring som aldrig tidigare, och förändrades på ett sådant sätt att de aldrig mer skulle vara desamma. Runt och inom dem började det växa upp en verkligt ny och annorlunda typ av civilisation, som såg dess folk flytta till fabriker och

---

⁴⁷ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. 22

⁴⁸ Hunt, Lynn, *Historien: och varför den angår oss*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019, baksidan

⁴⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 10-11

⁵⁰ Dunant, Henri, *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*, s. 80

städer, dess rikedom flyttade från betitlade herrar till initiativtagande köpmän, makten flyttade från de gamla privilegierade klasserna till radikala rörelser eller populärkultur, och religion ifrågasattes, möttes med likgiltighet eller öppen otro.⁵¹ Religionens betydelse dalade i ett allt mer sekulariserat samhälle. Nietzsche ställde en diagnos på sin samtid när han hävdade att ”Gud är död”, och Durkheim förkunnade behovet av en ny moralisk kod.⁵²

Det problem som Nietzsche lyfte fram redan under 1800-talet aktualiserades efter andra världskriget när världen insåg vidden av de brott som människor varit i stånd att begå; världen framstod som moraliskt bankrutt: ”Framför allt hade Nietzsche för första gången med full kraft ställt den tänkande mänskligheten inför nihilismens problem. Givet att religionen tappat sin makt över sinnena, givet att vetenskapen inte har något att säga om gott och ont, rätt och orätt – varifrån skall människorna i fortsättningen hämta de värden på vilka de skall leva sina liv?”⁵³

---

⁵¹ Pals, Daniel L., *Eight theories of religion*, s. 89

⁵² Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 9

⁵³ Nordin, Svante, *Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen*, s. 462

7. Resultat & analys - Humanitarismens genealogi

Även om vår bror är i nöd, så länge vi själva har det bra, kommer våra sinnen aldrig att bli varse om hur han lider ... Det är i vår föreställningsvärld bara som vi kan bilda någon uppfattning om vad som är hans upplevelser ... Det är bara våra sinnesintryck, inte hans, som vår föreställning kopierar. Adam Smith⁵⁴

Genom historien har empati mobiliserat människor till att bistå människor i nöd. Exempel på en sådan rörelse som anges som ”humanitarianism”, i en historiebok från universitetsstudier i historia, är Diderots artikel i Encyclopedia om Hotel-Dieu i Paris, som enligt Diderot är det ”rikaste och mest skrämmande av alla franska sjukhus”. Detta beskriver Diderot på ett gripande sätt om rådande förhållanden 1770. I slutet av 1700-talet ledde den humanitära frågan som uppmärksammades i Diderots beskrivning av Hotel-Dieu till en rörelse för sjukhusreform i hela Västeuropa. Förhållandena på sjukhusen var fruktansvärda under större delen av sjuttonhundratalet.⁵⁵

Det finns kända exempel även tidigare i historien på engagemang för ”de andra”. Genom hela historien har det förvisso funnits människor som engagerat sig för andras väl drivna av empati. Ett intressant exempel är Bartolomé de Las Casas, 1484–1566, som var en spansk missionär och teolog. Las Casas kom till Amerika första gången 1502 som kolonist på Hispaniola. Han var fältpräst vid erövringen av Cuba, där han blev jordägare. I protest mot det koloniala förtrycket frigav han 1514 de indianer han rått över och återvände 1515 till Spanien.

Under hela sitt återstående liv stred Las Casas för indianernas skydd mot förtryck och exploatering. Med Karl V:s stöd var han den främste att utforma de så kallade *Nya lagarna* 1542 i detta syfte; de sökte lindra indianernas arbetsbörda och förbjöd att de gjordes till slavar. Las Casas hävdade indianernas fulla människovärde och att även indianerna är människor och därför inte kan behandlas som djur; som lärd dominikan företrädde han en kristen folkrätt i

---

⁵⁴ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 1

⁵⁵ McKay, John P. (red.), *A history of world societies*, 5. ed., Houghton Mifflin, Boston, 2000,

Thomas av Aquinos anda. I skriften *De unico modo* ('Om det enda sättet', utarbetad på 1520-talet) krävde han att all omvändelse skulle ske utan tvång.⁵⁶

Nedan analyseras konstruktionen av humanitarism med genealogisk diskursanalys. Begreppet "humanitarianism" i den engelska litteraturen översätts till humanitarism på svenska.

7.1 Humanitarism – ett moraliskt imperativ?

På vilka grunder kan humanitarism hävdas vara ett moraliskt imperativ? I *Om moralens genealogi* ifrågasätter Nietzsche moralens värde; den stora faran för mänskligheten, enligt Nietzsche; är medlidandemoralen som Nietzsche ser "som det kusligaste draget i vår allt kusligare europeiska kultur... det värdelösa i medlidandet".⁵⁷ I historien har dock människor känt ett moraliskt ansvar för de närmaste individerna, familjen, släkten, klanen, stammen eller senare i historien den egna nationen. Frågan är om det är möjligt att mobilisera empati för helt främmande folk i en avlägsen del av världen, eller hela mänskligheten, om det är realistiskt? Humanitarism framstår som ett moraliskt imperativ, att även hjälpa människor som inte tillhör de närmaste och den egna gruppen. Svårigheten att mobilisera engagemang för lidandet i världen är avhängigt till om det upplevs som ett moraliskt imperativ, varför känna ansvar för någon som jag inte är släkt med, inte känner i en annan del av världen? Olika böra kan anföras.

Kant formulerade kategoriska imperativet som somliga har tolkat som en sekulär variant utav det kristna kärleksbudet. I den kristna kultursfären har Jesu bud att älska sin nästa och den gyllene regeln varit en nedärvd moralisk kompass som har inneburit att medmänskliga handlingar, att hjälpa människor i nöd varit ett moraliskt böra. Kant lade en filosofisk grund till en allmängiltig moral i *Grundläggning av sedernas metafysik*, att människan bör handla utifrån ett kategoriskt imperativ. "Föreställningen om en objektiv princip som är nödgande för en vilja kallas ett (förnuftets) bud och budets formel kallas imperativ";⁵⁸ Kants föresats var att ett sådant imperativ skulle vara förnuftets högsta praktiska princip för mänskligt handlande.⁵⁹

Vid utvecklandet av de kategoriska imperativen är Kants utgångspunkt att en allmängiltig lag, maxim, som ska vara gällande för alla förnuftiga varelser, inte kan bestämmas med empiri,

---

⁵⁶ Nationalencyklopedin, *Bartolomé de Las Casas*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bartolome-de-las-casas> (hämtad 2020-05-12)

⁵⁷ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. xiii-xiv

⁵⁸ Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, Daidalos, Göteborg, 1997, s. 38

⁵⁹ Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, s. 54

men istället ha sitt ursprung a priori, det vill säga i ett rent praktiskt förnuft.⁶⁰ Kant hävdar att ”*Empiriska principer* duger ingenstans att grunda moraliska lagar på” och inte heller känslor eller den egna lycksalighetens princip kan utgöra grund för moral.⁶¹ Moral kan hävdas på religiösa grunder med hänvisning till Guds vilja men är då inte vetenskap.⁶² Ett imperativ är ett bud, eller befallning att agera enligt vissa ideal.

Nietzsche ironiserade över Kants kategoriska imperativ; ”Gamle Kants på en gång stela och dygdiga tartufferie, med vars hjälp han lockar oss in i de dialektiska kringelkrokar som för, eller snarare förför, till det ’kategoriska imperativet’, - detta skådespel får oss kräsna att le, inte så lite roade av att in spe betrakta gamla moralisters och moralpredikanter subtila nycker”.⁶³ Nietzsche ifrågasatte moralens värde, i synnerhet de ”’osjälviska’ instinkternas värde”, medlidandet och självförnekelsen. Nietzsche hävdade att han hade genomskådat ”’medlidandemoralen som alltmer griper omkring sig, som ansatte till och med filosoferna.”⁶⁴ Nietzsche såg det ”värdelösa i medlidandet” men förfasade sig samtidigt över ett värdelöst samhälle där nihilism råder.⁶⁵ Nietzsche tänkte sig att fel sorts moral kan vara ”skuld till att människan som typ aldrig lyckas uppnå den högsta höjd av makt och härlighet som det ligger inom hennes möjligheter att nå”.⁶⁶

Frågan om vad en människa är för något får olika svar beroende på om vi har en religiös förståelse för vad som är mänskligt, eller om vi har en sekulär utgångspunkt. Och vad som därmed är mänskligt, eller omänskligt. Även moral får olika innebörd beroende på utgångspunkt. Nietzsche ifrågasatte om moral, och rätt och fel, gott och ont överhuvudtaget finns om Gud är död. Charles Taylor beskriver en utveckling av begreppet ”secular” som innebär att det växte fram en föreställning om två dimensioner av den mänskliga existensen, den immanenta och den transcendenta. Detta ledde till att en moral behövde utvecklas för den

---

⁶⁰ Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, s. 33

⁶¹ Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, s. 69

⁶² Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, s. 70

⁶³ Nietzsche, Friedrich, ”Till moralens genealogi: en stridsskrift”, s. 16

⁶⁴ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. xiii-xiv

⁶⁵ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. xiii-xiv

⁶⁶ Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. xv

immanenta sekulära sfären som skulle vara oberoende av det transcendenta.⁶⁷ Religiös tro ansågs ha sin plats i den privata sfären, men den offentliga sfären och politiken/staten skulle vara fri från religion. Utifrån deistiska föreställningar så skulle oberoende moral etableras i samhället som inte var avhängig någon sorts transcendens. Denna strävan uppmuntrade i sin tur tanken att det finns något sådant som "förnuftet allena" (ren logik), det vill säga förnuft utan hjälp av några "extra" premisser som härrör från en uppenbarelse eller någon annan påstådd transcendent källa (till exempel Kant). Durkheim förkunnade behovet av en ny moralisk kod, enligt Durkheim behöver samhället en moral som skapar identitet och samhörighet mellan människor.⁶⁸

En som problematiserat den frihetliga, sekulariserade statens och liberalismens normativa förutsättningar är Habermas. Kan den sekulariserade demokratiska rättsstaten garantera och med egna resurser förnya de normativa och etiska förutsättningarna för sin existens?⁶⁹

7.2 Hur blev humanitarism möjlig?

Nedan beskrivs och analyseras humanitarismens faser i en historisk exposé.

7.2.1 Humanitarismens faser

Humanitarism har utvecklats till en förpliktigande diskurs som motiverar, formar och definierar olika dimensioner av humanitarism som påverkar världspolitiken. Barnett observerar tre faser av humanitarism, som kännetecknas av ett globalt sammanhang definierat av förhållandet mellan förstörelsens krafter (våld), produktion (ekonomi), och skydd (medlidande). Tre faser:

- Imperialistisk humanitarianism handlade om kolonialism, kommers, och ett förespeglat civiliserande uppdrag;
- neo-humanitarism; det kalla kriget och nationalism, utveckling och suveränitet;
- och liberal humanitarism; den liberala freden, globaliseringen och mänskliga rättigheter (efter andra världskriget).

---

⁶⁷ Taylor, Charles, i Calhoun, Craig J., Juergensmeyer, Mark & VanAntwerpen, Jonathan (red.), *Rethinking secularism*, Oxford University Press, New York, 2011, s. 34-35

⁶⁸ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, Digireads.com Publishing, 2013, s. 9

⁶⁹ Habermas, Jürgen, *Mellan naturalism och religion: filosofiska uppsatser*, Daidalos, Göteborg, 2007, s. 27

7.3 Genesis of Abolitionism - hur blev kampen mot slaveriet en transnationell folkrörelse?

Hans Joas anger *tre komponenter* som behövdes för abolitionismens uppkomst och dess framgång politiskt.⁷⁰ Dessa handlar om:

- intensifiering av motivationen att genomföra en universalistisk moral som redan finns
- sociostrukturellt inducerad expansion i den kognitiva tillskrivningen av moraliskt ansvar
- den praktiska transnationella organisationen av moralisk universalism

Abolitionismen är en åskådning enligt vilken slaveriet bör motarbetas av religiösa, sociala eller moraliska skäl. Termen associeras framför allt med slaveriet i USA och Storbritannien. Granville Sharps lät år 1769 publicera ett manuskript, betitlat *En framställning av orättvisan och den farliga tendensen att tolerera slaveri*. Det är ett viktigt dokument i de mänskliga rättigheternas historia. Under de decennier som följde utvecklades Granville Sharps kamp mot ofriheten till en av världens mest betydelsefulla folkrörelser, abolitionismen. Ordet abolitionism kommer av latinets *abolere*, ”att avskaffa”. I första hand strävade abolitionisterna efter att avskaffa slavhandeln, i andra hand slaveriet.⁷¹ Ursprunget till den kraftfulla anti-slaverirörelsen låg inte i någon av de revolutionära staterna som producerade deklarerade om mänskliga rättigheter, utan i Storbritannien.⁷² Den första komponenten i Joas förklaring är *intensifiering av motivationen* att utöva en universalistisk moral som redan fanns i princip. Denna intensifiering tillskriver Joas protestantisk kristendom i USA, det är denna ”pusselbit”, att i USA fanns en moralisk glöd, som var ett arv från puritanerna under 1600-talet, en moralisk tradition som satt spår i USA:s politik och mentalitet, och under 1900-talet kommit till uttryck i det ”det sociala evangeliet”.

Tre komponenter i formeringen av abolitionismens diskurs:

1. Så vi kan betrakta antislaverirörelsen som en moraliskt medveten rörelse som svarade på uppmaningen, som alltid hade varit inneboende i den kristna tron, för en moralisk decentralisering, att se världen ur andras perspektiv och inte bara dem som vi är sammankopplade av etablerade affektiva band - som kanske inte är mer än en

---

⁷⁰ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 92

⁷¹ Harrison, Dick, ”Så startade kampen mot slaveriet”, *Allt om Historia*, 2017-09-01

⁷² Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 88

förlängning av självkärlek - men ur perspektivet av de "minsta av mina bröder". *Så den första komponenten i min förklaring är intensifiering av motivationen att utöva en universalistisk moral som redan finns i princip.*⁷³

2. Kognitiva förändringar; Även om ett intensivt moraliskt ansvar för decentering är närvarande beror vår uppfattning om vårt eget moraliska ansvar på kognitiva förutsättningar. Om vi ska känna oss ansvariga, måste vi göra empiriska antaganden om sambandet mellan våra handlingar och missförhållanden någon annanstans. Alla våra moraliska positioner är inbäddade i en konkurrens om empiriska och därmed osäkra antaganden om villkoren, medlen och konsekvenserna av vår handling och andras och om orsakssamband mellan vår handling och andras. Det finns ett orsakssamband mellan uppkomsten av industrikapitalismen och det konkreta framsteget av en "humanitär känslighet". Ur detta perspektiv är ökande global sammankoppling av sociala relationer av ekonomiska skäl en förutsättning för en rörelse som abolitionismen.⁷⁴ *Den andra komponenten är en sociostrukturellt inducerad expansion i den kognitiva tillskrivningen av moraliskt ansvar.*
3. Kampen mot slavhandeln pågick i flera länder samtidigt. I Storbritannien hade metodisterna, under ledning av John Wesley, drivit en intensiv opinionsbildning för ett förbud av slavhandeln och slaveriet som juristen William Wilberforce förde vidare juridiskt. Skapandet av en global gemensam rörelse gjorde det möjligt att skapa opinion mot kränkningar av mänsklig värdighet. Detta gjorde rörelsens transnationella karaktär viktigt för segern i nordstaterna och för framgången för frigörandet av slavar i Nordamerika som utropades av Abraham Lincoln 1863.⁷⁵ *Den tredje komponenten handlar om "den praktiska transnationella organisationen av moralisk universalism".*⁷⁶

---

⁷³ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 91

⁷⁴ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 91

⁷⁵ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 91-94

⁷⁶ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 91-94

Religiösa organisationer har haft stor betydelse för att ha lagt grunden för humanitarism. Religiösa diskurser fortsätter att motivera, forma och definiera olika dimensioner av humanitarism.⁷⁷

7.3.1 Upplysningen

Under 1700-talet skedde en omvälvning av samhället och tänkandet. De gamla grekiska filosofernas idéer om vad människan är och hur demokrati kan förverkligas diskuterades och utvecklades. Jean-Jacques Rousseau bland annat kritiserade hur barn behandlades i hans berömda avhandling *Emile*; där krävde Rousseau större kärlek, ömhet och förståelse gentemot barn, liksom barnbaserad, experimentell utbildning. Dessa förändringar var en del av den allmänna tillväxten av humanitarianism och försiktig optimism om mänsklig potential som kännetecknade sjuttonhundratalets upplysning.⁷⁸ Adam Smith hävdade i *Theory of Moral Sentiments*, att det fanns en växande erkänsla för den mänskliga förmågan att visa sympati, en dygd som är oskiljaktigt relaterad till den växande diskursen om "mänsklighet". Upplysningsprocesser hjälpte till att översätta empati till kollektiv handling.⁷⁹

Kants definition av vad upplysningen handlade om var "människans utträde ur hennes självförvållade omyndighet".⁸⁰ Den förändrade synen på vad människan är, och hennes plats i den rådande ordningen gav individen större självförtroende, att träda ut ur sin självförvållade (eller påtvingade) omyndighet och istället ta ett eget ansvar för oss själva och tillvaron och vår plats i den.⁸¹

Nietzsche hävdade att den förhärskande moralen i det samhälle han levde gradvis skulle gå förlorad ju mer folket fjärmade sig från religionen och den "kristna" moralen. Den kristna moralen betraktade Nietzsche som en "slavmoral" för de svaga, dit räknade han även franska revolutionens ideal. Idén att älska sin nästa är endast en förklädnad för medelmåttighet.

---

⁷⁷ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 17

⁷⁸ McKay, John P. (red.), *A history of world societies*, s. 602-603

⁷⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 51

⁸⁰ Taylor, Charles, *A secular age*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2007, s. 574

⁸¹ Taylor, Charles, *A secular age*, s. 575

Moraliska begränsningar för självförverkligande är resultatet av självbedrägeri, enligt Nietzsche.⁸²

Jonathan Glover hävdar att 1700-talets upplysning utgjorde en viktig vändpunkt i historien med mål som fred och mänsklig frigörelse. Richard Wilson och Richard D. Brown hävdar att den sekulära liberala humanismens inställning till lidande, särskilt under sjuttonhundratalet, har unika egenskaper som skiljer den från religiös doktrin fram till denna punkt.⁸³ Under upplysningen fanns en strävan att rensa bort vidskepelse och religiös fanatism. Upplysningstänkarna ansåg att människans förnuft skulle vara vägledande och rationell logik. Dock var deisterna inte ateister, de trodde fortfarande på Gud som skaparen av världen och dess ordning. Den synen låg till grund för naturrechtsfilosofin, att det finns en tanke bakom tingens ordning, och naturens förlopp. Religion kan alltså, enligt deisterna, vara ett hjälpmedel för social ordning genom att inkorporera rättsprinciper. Deisterna ansåg att religion, i bästa fall, kunde bidra med moral till samhället, men den skulle vara rationell, d.v.s. en rationell moral ansågs behövas.⁸⁴ Hur rationell naturrechtsfilosofin är har bland annat Hannah Arendt diskuterat; ”oförytterliga rättigheter” har deducerats med grund i en tro på existensen av ”naturliga lagar” härledda från människans natur. Både den förment ”rationella” sekulära tron, liksom den religiösa tron på människans oförytterliga värde vilar på omtvistade grunder och inte på vetenskap.⁸⁵

Charles Taylor hävdar att en utveckling skedde i Europa under 1700-talet som innebar att religionens betydelse omdefinierades och individualiserades. En inställning vann mark som innebar att ”sann religion” skulle bestå av doktriner som skulle vara rationellt försvarbara samt generera en moral som är godtagbar av förnuftet vilket liknade Deism. Det hjälpte till att puffa den moraliska, och den sociala föreställningen i riktning mot uppfattningen av en moralisk ordning grundad i sjuttonhundratalets naturlagsteori. Detta var starkt påverkad av stoicismen

---

⁸² Glover, Jonathan, *Humanity: a moral history of the twentieth century*, 2nd ed., s. 14

⁸³ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 1

⁸⁴ Taylor Charles, ”Western Secularity”, i Calhoun, Craig J., Juergensmeyer, Mark & VanAntwerpen, Jonathan (red.), *Rethinking secularism*, Oxford University Press, New York, 2011, s. 35

⁸⁵ Arendt, Hannah, *Rätten till rättigheter: politiska texter i urval och med inledning av Anders Burman*, TankeKraft förlag, Hägersten, 2017, s. 95

och dess upphovsmän var utan tvekan Nederländernas neo-stoiker Justus Lipsius och Hugo Grotius.⁸⁶

7.3.2 Humanitarismens rötter i 1700-talets revolutioner

Sekulär humanitarism anses ha rötterna i 1700-talets politik, liberalism, filosofi samt olika humanitära rörelser av väldigt olika karaktär.⁸⁷ Upplysningens mänskliga rättighetsideologi etablerades under 1700-talet med Förenta staternas självständighetsförklaring (1776) och den franska" deklARATIONEN om människors och medborgarnas rättigheter " (1789) tillkännagav de universella, inneboende, oförytterliga, naturliga rättigheterna.⁸⁸ Hans Joas driver tesen att de religiösa rötterna till de amerikanska deklARATIONERNA om mänskliga rättigheter var avgörande snarare än den franska upplysningen, och att de amerikanska rättighetsförklaringarna sedan låg till grund för de franska rättighetsförklaringarna.⁸⁹ Den verkliga kärnan i denna förklaring är bekräftelsen av naturliga, oföränderliga och oförytterliga mänskliga rättigheter, med syftet att upprätta en tidlös måttstock för utvärdering av statliga institutioner och handlingar, ”för att lagstiftningsmaktens handlingar och den verkställande makten, kan i varje ögonblick jämföras med målet för varje politisk institution och därmed kunna respekteras mer”.⁹⁰ Även Didier Fassin härleder humanitarism från moraliska känslor och filosofisk reflektion, och därefter i sunt förnuft, i västerländska samhällen från 1700-talet och framåt. Begreppet mänsklighet utvecklades som utgör grunden för krav på rättigheter. Den moderna identiteten är oskiljbar från sambandet med attityder och värderingar som reglerar beteenden och känslor gentemot andra och definierar en respekt för människors liv och värdighet.⁹¹

---

⁸⁶ Taylor Charles, “Western Secularity”, s. 49-51

⁸⁷ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 4

⁸⁸ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 9

⁸⁹ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 23

⁹⁰ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 17

⁹¹ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 4

7.4 Moderniseringsepoken

Hanna Arendt menade att i början av 1800-talet ett Europa under snabb modernisering upplevde en ”passion for compassion”, som tog sig uttryck i ett snabbt växande antal organisationer, kommittéer och föreningar som bildades med syftet att lindra lidande, först lokalt och sedan mer avlägset.⁹²

Frön till humanitär diplomati såddes redan vid Berlinkongressen 1878 där fokuset dock mest handlade om annat, bland annat stormaktdiplomatin. Vid Berlinkongressen diskuterades bl.a. armeniernas situation i det Osmanska riket, och artikel 61 formulerades som uppmanar *Höga porten* att införa humanitära reformer till deras skydd. Dock kom bollen i rullning för mer renodlad humanitär diplomati när Henry Dunants budskap spreds om vad som skett 1859 vid ett militärt slagfält vid Lombardiet.⁹³ Henry Dunant var en affärsman som av en ren tillfällighet kom i kontakt med ett militärt slagfält under sin resa. Han blev vittne till ett blodigt slag vid byn Solferino där fransmännen, med stöd av sardiska trupper, tillkämpade sig en knapp seger över österrikarna. Dunant beskriver sedan i sin bok *Un Souvenir de Solfério* (1862) (på svenska: *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*), att han blev chockad över den närmast totala bristen av en fungerande krigssjukvård. Det låg sårade och dödade soldater i tusentals, i stekande sol, övergivna på slagfältet. Han engagerade lokalbefolkningen och organiserade olika former av sjukvård. Sårade från båda sidor behandlades på samma sätt, de gavs sjukvård av de lombardiska kvinnorna som tog sig an att hjälpa både de franska och de österrikiska patienterna. Dunant började efter hemkomsten till Geneve att sprida ett budskap om att det behövs internationella avtal om hur sjukvård i krig ska förbättras så att mänsklig värdighet kan upprätthållas. Bokens skildring blev en väckarklocka för en bred läsarskara och empati väcktes för de lidande soldaterna. Dunant blev mottagen i många sammanhang där han kunde presentera sin idé om ett internationellt humanitärt system. I Geneve bildas sedan året därpå 1863 ”den Permanenta Internationella kommittén” som utgör ursprunget till den internationella rödakorsrörelsen.⁹⁴ Soldaterna blev

---

⁹² Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 50

⁹³ Bring, Ove, *De mänskliga rättigheternas väg: genom historien och litteraturen: [artikel 1 : alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter ; de har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap]*, Atlantis, Stockholm, 2011, s. 307-308

⁹⁴ Bring, Ove, *De mänskliga rättigheternas väg: genom historien och litteraturen*, s. 308-309

betraktade som lidande människor vars behov av undsättning ansågs vara omvärldens ansvar. Dunants berättelse lade för läsarna grunden till ett växande humanitärt medvetande.⁹⁵

År 1863 grundades det internationella Röda korset vid en konferens i Genève, och den första Genèvekonventionen, som undertecknades 1864, gav sjukvården neutralitetsskydd under krig. Dunants internationella arbete och engagemang kom att ruinera honom, men han fortsatte sin verksamhet och deltog bl.a. i internationellt fredsarbete. År 1901 fick han tillsammans med fransmannen Frédéric Passy det för första gången utdelade Nobels fredspris.

7.4.1. Första världskriget

Kombinationen av krigets destruktivitet och längd ledde till en kraftig ökning i privata frivilliga hjälporganisationer, inklusive *Rädda barnen* och den sällan omtalade *Committee for the Relief of Belgium* som räddade miljoner från svält. Efter 1918 inrättade stater den första av många internationella humanitära organisationer, däribland *High Commission for Refugees* och *International Relief Union*.⁹⁶

Alltsedan mellankrigstiden har det ansetts att världens flyktingproblem måste lösas genom internationellt samarbete. Inom Nationernas Förbund utarbetades därför överenskommelser rörande bl.a. utfärdande av identitetscertifikat för ryska flyktingar, s.k. Nansen-pass (1922), och för armeniska m.fl. flyktingar (1924). Konventioner rörande flyktingars rättsliga ställning antogs 1933 (i första hand ryska och armeniska flyktingar) samt 1938 (flyktingar från Tyskland).

7.4.2. Andra världskrigets efterspel

”Humanitarian government is the heir to this active protest against the suffering of the world.”⁹⁷ Efter andra världskriget har konventionen om flyktingars rättsliga ställning (Genève 1951) och protokollet rörande flyktingars rättsliga ställning (New York 1967) utarbetats. De har tillträtts av 2/3 av världens stater. Flyktingkonventioner har också utarbetats inom regionala organisationer. De amerikanska staterna har utarbetat konventioner rörande territoriell asyl

---

⁹⁵ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 15-16

⁹⁶ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 2

⁹⁷ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 251

(Montevideo 1933 och Caracas 1954). År 1969 antog den afrikanska enhetsorganisationen (OAU) konventionen om särskilda aspekter på flyktingproblem i Afrika.⁹⁸

Under andra världskriget utvidgade regeringar och privata frivilliga byråer verksamheten till nya befolkningar och efter kriget började återuppbyggnaden av Europa. Mot bakgrund av en ny avkoloniserad värld upptäckte många icke-statliga organisationer som en gång hade koncentrerat sig på Europa en hel värld som väntade på att få hjälp, och många internationella organisationer, ursprungligen skapade för europeisk hjälp och återuppbyggnad och som ligger inom FN: s system, började agera som globala organisationer. Humanitarismen hade blivit global.⁹⁹

Andra världskriget framstår som 1900-talets viktigaste vattendelare och avstamp för mänskliga rättigheter.¹⁰⁰ Andra världskrigets slut, freden och efterspelet med Nürnberggrättegångarna och bildandet av FN och etablerandet av konventionerna om de mänskliga rättigheterna innebar ett viktigt epistemologiskt brott i utvecklingen av den fascistiska diskursen, och i det humanistiska tänkandet, eftersom alla åsikter som kunde hänföras till fascism, nationalsocialism och rasism blev i hög grad stigmatiserade, och den tyska humanismen hade inte visat sig vara motståndskraftig gentemot nazismen. Det fanns ett behov av nya ideal och en ny världsordning. Efter andra världskrigets slut försvann den aristokratiska betydelsen av humanism och en omvälvning skedde av de politiska strukturerna i framförallt västvärlden, som handlade om en bred uppslutning bakom den liberala demokratin vars förutsättning var den auktoritära nationalismens död som här avser fascism, högerradikalism samt antidemokratisk konservatism. Totalitarismens nederlag innebar en triumf för den liberala demokratin åren efter 1945. Begreppet humanism fick en ny innebörd som handlade om demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter och kom till uttryck ”i formen av omvårdnad, hänsyn, humanitet”.¹⁰¹ Individens roll i samhället omvärderades och i deklARATIONER fastslogs

---

⁹⁸ Nationalencyklopedin, *humanitär rätt*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/humanitär-rätt> (hämtad 2019-11-29)

⁹⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 2

¹⁰⁰ Östling, Johan; Eklund, Lena, *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Bokförlaget Atlantis, Stockholm: 2008, s. 16

¹⁰¹ Hansson, Jonas, *Humanismens kris: bildningsideal och kulturkritik i Sverige 1848-1933*, s. 212-213

de medborgerliga fri- och rättigheternas oförytterliga karaktär.¹⁰² Erfarenheterna av det andra världskrigets folkmord och förföljelser ledde till en reaktion till förmån för okränkbara fri- och rättigheter och en renässans för gamla naturrättsliga tankegångar med ursprung i upplysningstidens filosofi.¹⁰³ Den gamla ordningen ifrågasattes och dess idétraditioner och banade vägen för upplysningstraditionen och striden mellan olika ideal och intressen framstår som en diskursernas kamp.¹⁰⁴

Begreppet "brott mot mänskligheten" som etablerades i Nürnberg-rättegångarna drog rättslig grund från 1800-talskonventionerna som återopade "mänsklighetens lagar".¹⁰⁵ Dessa och andra konventioner syftade till att kriminalisera den "överdrivna" grymheten i det moderna kriget och fick legitimitet från nya förståelser av "mänsklighetens lagar", "lagen om nationer" och sedvanlig praxis av "civiliserade nationer". Som Michael Ignatieff perspektivt skriver: "De mänskliga rättighetsinstrument som skapades efter 1945 var inte ett triumferande uttryck för en gränslös idealism, utan en krigssliten generations reflektion över europeisk nihilism och dess konsekvenser."¹⁰⁶

Det omänskliga är inte bara ett hot mot mänskligheten, hävdar Thomas Laqueur. Ibland är det ett hot som definierar mänskligheten (humanity). Mänskligheten "definieras ofta av dess överträdelse", som när grymhet formar förståelser för det humana eller när människans "essens" klargörs av vissa människors subjektivitet till de mest förnedrande och förödande förhållandena. Det omänskliga har också varit centralt för den universalistiska räckvidden för mänskligheten. Mänskligheten är kopplad till känslor inte bara av sympati och medkänsla utan

---

¹⁰² Östling, Johan; Eklund, Lena, *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, s. 34

¹⁰³ "mänskliga rättigheter", <http://www.ne.se/lang/mänskliga-rättigheter>, Nationalencyklopedin, hämtad 2020-05-11.

¹⁰⁴ Foucault, Michel, *Diskursernas kamp*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv: 2008, s. 105

¹⁰⁵ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 5

¹⁰⁶ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 102-103

också till rädsla och osäkerhet.¹⁰⁷ Även Joas menar att erfarenhet av våld kan vändas till motivation för handlingar av en moralisk universalism.¹⁰⁸

Efter andra världskriget inleddes det kalla kriget med två stormakter som konkurrerade om världsherraväldet. En ny ekonomisk politik inspirerad av ekonomen Keynes skulle säkra utveckling och fred ansåg man.¹⁰⁹ Statens förändrade roll till att stimulera ekonomin innebar att förutsättningarna för humanitarism förändrades. Depressionen under 1930-talet hade visat nödvändigheten av statliga reformer, att etablera sociala skyddsnät som syftade till att hjälpa nödställda människor. President Roosevelt lanserade the New Deal i USA som var ett sorts välfärdsskydd för dem som drabbats av arbetslöshet och fattigdom. Amerikanska tjänstemän planerade för att införa the New Deal även på den globala scenen och insisterade på att Europa efter kriget måste omfattas av nya slags välfärdsskydd med syftet att inte situationen skulle utvecklas på ett liknade sätt som skedde efter första världskriget med depressionen och totalitarismens framväxt med Hitler, Stalin och Mussolini.¹¹⁰

7.5 Flyktingkonventionen

Hur flyktingkonventionen kom till är ett exempel på hur uppmärksamheten på ett humanitärt behov ledde till internationell rätt, det vill säga *Genevekonventionen* från 1951. Det är varje människas rätt att tillhöra en politisk gemenskap och ha rätt till rättigheter, menade Hannah Arendt.¹¹¹ Efter kriget var många på flykt och dessutom statslösa och saknade rättigheter. 1947 antog kommissionen för de mänskliga rättigheterna en resolution genom vilken den uttryckte önskan om att FN:s tidigare hänsyn tas till den rättsliga statusen för personer som inte åtnjuter skyddet av någon regering, särskilt i väntan på förvärvet av nationalitet som beträffar deras rättsliga och sociala skydd och deras dokumentation. I enlighet med denna resolution begärde Ekonomiska och sociala rådet generalsekreteraren vid sin sjätte session: "a) genomföra en undersökning av den nuvarande situationen när det gäller skyddet statslösa personer genom

---

¹⁰⁷ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, s. 4-5

¹⁰⁸ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 93

¹⁰⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 99

¹¹⁰ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 99-101

¹¹¹ Arendt, Hannah, *Rätten till rättigheter: politiska texter i urval och med inledning av Anders Burman*, s. 96

utfärdande av nödvändiga handlingar och andra åtgärder och för att ge rekommendationer till ett tidigt möte i rådet om de interimistiska åtgärder som FN kan vidta för att främja detta mål; b) att genomföra en studie av nationell lagstiftning och internationella avtal och konventioner som är relevanta för statslöshet och lägga fram rekommendationer till rådet om önskvärdheten att ingå en ytterligare konvention om detta ämne.¹¹² Grunden till de internationella lagar som idag reglerar flyktingars rättigheter lades när flyktingkonventionen utformades 1951.¹¹³

Erika Feller (Assistant High Commissioner for protection) hävdade i december 2010 i förordet till *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: a commentary*, att: "Det befintliga organet för rättsliga principer för behandling av flyktingar utgör en väsentlig del av vårt humanitära arv som vi kan vara stolta över."¹¹⁴ Vidare i introduktionen till kommentaren hävdas att två huvudkrafter påverkade utvecklingen av flyktinglagarna under mellankrigsåren. Först var denna lag en produkt av idealisternas övertygelse om att lagliga normer skulle kunna forma politik och i slutändan eliminera krig. Preamblen till Nationernas Förbund krävde "en fast etablering av förståelserna för internationell rätt" och hjälpte till att förankra organisationen för att sätta lagliga normer för behandling av flyktingar. Dessutom spelade en pragmatisk övertygelse om att internationella rättsliga avtal skulle kunna hjälpa regeringarna att lösa pressande problem. Således formades flyktinglag av både idealismen och pragmatismen under mellankrigstiden.¹¹⁵

Bakgrunden till flyktingkonventionen handlade om stora skaror av människor som var främlingar utspridda i många länder, men skilde sig från andra utlänningar av samma ursprung genom att de inte åtnjöt skyddet av sitt land och de inte kunde eller ville återvända till sitt tidigare hemland av rädsla för förföljelse. Många blev statslösa utan medborgarskap i något land och därmed utan lagliga rättigheter. Detta skapade de nya problem som praktiskt taget var okända fram till dess: hur man kan förse dem med identitets- och resepass; hur man behandlar dem med avseende på deras personliga status, till exempel familjrelationer, osv.; hur man

---

¹¹² *United Nations High Commission for Refugees, The Refugee Convention, 1951: The Travaux Préparatoires Analysed with a Commentary* by dr Paul Weis

¹¹³ Zimmermann, Andreas (red.), *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2011, preface, s. v

¹¹⁴ Zimmermann, Andreas (red.), *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: a commentary*, s. viii

¹¹⁵ Zimmermann, Andreas (red.), *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: a commentary*, s. 6

hanterar dem när det gäller rätten till ledighet eller semester, förvärv av egendom, tillgång till domstolar och så vidare. Konventet är ett uttryck för en övertygelse om nationernas samhörighet, och om att flyktingar inte är ett tillfälligt fenomen som kan hanteras varken med halvhjärtade åtgärder eller enbart mat, men som kräver en ansträngd insats av alla berörda stater och att flyktingar borde ges sådana förhållanden som garanterar dem ett tillräckligt mått av grundläggande rättigheter och friheter. Konventet bygger också på erkännandet av att en lämplig lösning av flyktingproblemet krävs för att förhindra att deras problem blir en orsak till spänning mellan stater.¹¹⁶

7.5.1 Post 89 – förändrade förhållanden efter det kalla krigets slut

Förutsättningarna förändrades efter det kalla krigets slut. Under 1990-talet förändrades allt. Det kalla kriget var historia, ersatt av "nya krig" som skapade "komplexa humanitära kriser". Antalet säger inte allt vad gäller historien om den humanitära sektorns snabba utveckling. En växande skara av humanitära organisationer började agera där behov fanns. Det fanns endast en handfull hjälporgan i Somalia 1992 före den amerikanska interventionen. Ungefär 200 åkte till Rwanda 1994. Cirka 250 var i Kosovo 1999. Tsunamin 2004 engagerade hundratals hjälporgan; det fanns cirka 180 frivilligorganisationer i Banda Aceh, Indonesien, efter tsunamin 2004, och dessa siffror utesluter dock nationella privata organisationer, FN-byråer, Röda Korset, och många fler engagerade sig efter jordbävningen 2010 i Haiti. De flesta pengar kom från stater. Officiell hjälp svällde från två miljarder dollar 1990 till sex miljarder dollar 2000, och idag (2013) finns nästan arton miljarder tillgängliga för humanitärt bistånd, främst från den offentliga sektorn.¹¹⁷

Fram till 1990-talet var det en viktig princip att det humanitära arbetet skulle vara opolitiskt, att inte ta ställning för den ena eller andra sidan i en konflikt, och hjälpa skadade från alla grupper. Dock började traditionella humanitära organisationer gå in på nya områden, och etablera samarbeten med andra internationella, statliga och icke-statliga organisationer som inte räknades som humanitära, inklusive *United Nations Development Program* (UNDP) samt Världsbanken, och sedermera även kommersiella företag. Vid humanitära katastrofer i krigssituationer blev det omöjligt att inte samarbeta med militären för att erhålla beskydd, i bl.a.

---

¹¹⁶ Robinson, Nehemiah, *Convention relating to the status of refugees: its history, contents and interpretation*, Institute of Jewish Affairs, New York, 1953, s. 1

¹¹⁷ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 2-3

Somalia, Rwanda och Bosnien. Väpnad humanitär intervention ansågs inte längre som orimligt; och humanitära organisationer som dragit sig ur på grund av principen om opartiskhet anklagades för likgiltighet. Läkare utan gränser, som hade utvecklat ett välförtjänt rykte för att motsätta sig humanitär intervention på grund av att krig och humanitarism inte skulle förväxlas, stödde FN:s militära intervention för att stoppa folkmordet i Rwanda. Sedan har även principen om *Responsibility to Protect* antagit humanitarismens mantel.¹¹⁸

8. Analys

Flera sociologer (Taylor, Durkheim m.fl.), historiker och samhällsvetare har beskrivit en utveckling under i synnerhet 1700-talet mot tilltagande individualism. Enligt det sociologiska perspektivet är människor aldrig bara individer; de tillhör alltid ett socialt sammanhang, till föräldrar eller släktingar, en by, klan, stam eller en stad, en ras, ett politiskt parti, en etnisk tradition eller någon annan grupp. Människan är enligt Durkheim främst en samhällsvarelse, och det är missvisande att enbart förstå vad en person är genom att endast hänvisa till biologisk instinkt, individuell psykologi eller isolerat egenintresse.¹¹⁹

Att individen friställdes, blev ett moraliskt subjekt, och som Kant formulerade upplysningen, "människans utträde ur hennes självförvållade omyndighet",¹²⁰ förlöste människors kreativitet och potential både moraliskt och ekonomiskt (som Weber beskrivit). Joas har visat hur abolitionismen hämtade motivation från protestantiska kristna rörelser i England och Amerika som låg till grund för kampen mot slaveriet. Med den moraliska glöden från de kristna väckelserörelserna intensifierades motivationen att göra praktik av en universell moral som redan funnits, dock mest som en princip.¹²¹ Abolitionisternas kamp mot slaveriet, och dess religiösa karaktär är faktiskt ganska uppenbar, menar Joas, och syftar på den kristna självförståelsen. Abolitionist-rörelsen i Storbritannien och Förenta staterna stöddes främst av aktörer som till sist var fast beslutna att realisera de moraliska ambitioner som redan var inneboende i kristendomen.¹²² Slaveri förklarades som en synd, medan motstånd mot slaveriet

---

¹¹⁸ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 4-5

¹¹⁹ Pals, Daniel L., *Eight theories of religion*, s. 86

¹²⁰ Taylor, Charles, *A secular age*, s. 574

¹²¹ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 91

¹²² Harrison, Dick, "Så startade kampen mot slaveriet", *Allt om Historia*, 2017-09-01

signalerade att individer avsåg att leva ett liv som verkligen återspeglade Kristus moraliska krav.¹²³

8.1. Männsklighetens diskurs

Enligt det socialkonstruktivistiska synsättet formas världsbilder och identiteter diskursivt. Det är tydligt att nya identiteter konstruerades och sociala relationer i övergången från ett traditionellt bondesamhälle till ett sekulariserat industrisamhälle och nya sociala mönster etablerades.¹²⁴ Litteraturen som avhandlar humanitarism anger upplysningen som avgörande för konstruktionen av "Männsklighetens diskurs", (discourse of humanity) och antagandet att denna kategori är universellt giltig.¹²⁵ Kategorin "männskligheten" är kopplad till känslor inte bara av sympati och medkänsla utan också till rädsla och osäkerhet, menar Feldman/Ticktin.¹²⁶ Det var genom utvidgandet av den cirkel som utgjorde den moraliska inklusionen samt genom förpliktigandet att behandla människor som samhöriga, vilket utövandet av mänsklighet som etiskt sentiment möjliggjordes.¹²⁷ Michael Barnett beskriver en historisk utveckling från 1700-talet fram till andra världskriget som handlar om samhällsomvandling på grund av industrialisering och även krig, som underminerade folks känslor för sitt lokalsamhälle, och istället stimulerade mobilisering av medkänsla och att individer vidgade sina horisonter till att föreställa sig nya typer av skyldigheter gentemot varandra, och till andra utanför lokalsamhället.¹²⁸ Omvälvningar i samhället i kombination med nya idéer, och upptäckten av vad mänskligheten är, med kristna perspektiv som definierade normer för ett internationellt samhälle, och liberala och religiösa idéer inspirerade till humanitära åtaganden, att vårda en ny

---

¹²³ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 90

¹²⁴ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, s. 10-12

¹²⁵ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, s. 7

¹²⁶ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, s. 5

¹²⁷ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, s. 4

¹²⁸ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 30

slags medkänsla, vidgade ansvarsområden och en strävan efter att frigöra en civiliserande process med syftet att minska det mänskliga lidandet.¹²⁹

Thomas Laqueur hävdar att i slutet av sjuttonhundratalet började människan föreställas, inte enbart som ett fysiologiskt faktum, utan som "ett etiskt subjekt" - huvudpersonen - i berättelsen om humanitarism. Människor (humans), föreställdes som humana - medkännande, sympatiska, etiska. "Mänsklighet" ("humanity") är, menar han, den känslighet som härrör från denna utveckling. Det innebar en utvidgad cirkel av moralisk inkludering, av skyldigheten att behandla medmänniskor som sammankopplade, vilket möjliggjorde utövandet av *mänskligheten* som en etisk känsla (ethical sentiment). I den genealogi som Laqueur spårar, ersätts mänskligheten som objekt - ett biologiskt faktum - av dess utarbetande som en kategori av universell solidaritet.¹³⁰ Mänskliga rättigheter och humanitär rätt delar en syn på *mänskligheten* som ett legalt samhälle (legal community) när brott begås som inte bara kränker en nation eller ett land, utan hela mänskligheten.¹³¹

9. Hur förhåller sig humanitarism till de mänskliga rättigheterna?

"Värdeomdömet 'gott' härrör inte från dem som bevisats 'godhet'. Tvärtom måste det ha varit 'de goda' själva – det vill säga de förnäma, mäktiga, högställda, högsinnade – som känt och uppfattat sig själva och sina handlingar som något 'gott' i motsats till allt lågt, lågsinnat, gement, pöbelaktigt. I kraft av denna *distansens patos* har de först tagit sig rätten att skapa värdeomdömen, att ge värden namn."¹³²

I den internationella politiken har de som anser sig vara de "goda" inte alltid uppfattats så av dem som blir utsatta för "humanitär intervention" av godhetens banerförare. Det finns en mängd litteratur som pekar på hur t.ex. invasionen i Irak marknadsförts som ett humanitärt uppdrag. När imperialism ikläder sig humanitarismens anspråk på felaktiga grunder måste det förstås som ett missbruk av humanitarismens diskurs. En som skrivit om detta är Jean Bricmont i boken *Humanitär imperialism* som hävdar att "USA med allierade angripit tre stater: Jugoslavien,

---

¹²⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 30-31

¹³⁰ Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, s. 4

¹³¹ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 5

¹³² Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, s. 23

Afghanistan och Irak. Angreppen har skett under de mest storslagna humanitära och demokratiska paroller, vilka i stor utsträckning har godtagits i västvärlden.”¹³³ Fokus i analysen ligger dock inte på ”missbruket” av humanitarism; istället genomförs här en genealogisk analys av humanitarismens framväxt i relation till de mänskliga rättigheterna.

9.1 Flöden från samma källor

Under de senaste två århundradena har spänningen mellan humanitära strävanden och ambitionen att hävda mänskliga rättigheter sammanflätats så ofta att det framstår som olika uttryck för samma patos, flöden från samma källa, det vill säga ambitionen att lindra nöd och lidande.¹³⁴ Lynn Hunt har skrivit om mänskliga rättigheter som en uppfinning, och härleder idéernas rötter till 1700-talets upplysning och den amerikanska och franska revolutionen. Det är paradoxalt att samma personer som formulerade de högstämda ideal som uttrycks i de mänskliga rättigheter-deklarationerna i Amerika, och senare i Frankrike själva inte alls levde upp till dessa ideal. Exempelvis Thomas Jefferson som inspirerades av de franska upplysningsidéerna och under perioder bodde i Frankrike, ägde själv slavar. Det förefaller vara ett genomgående förhållande, att högstämda ideal och deklamationer gått hand i hand med förespeglad altruism men som dolt egna ambitioner, kolonialism, rasism och profitintressen.¹³⁵

Humanitarism och mänskliga rättigheter delar olika egenskaper, men de är inte synonyma, ofta antas mänskliga rättigheter innefatta humanitarism. Dock är det subtilt vad som är skillnader och olikheter eftersom dessa floder delar ett grundvatten och har flödat in i varandra i århundraden, och hjälparbetare och mänskliga rättighetsaktivister försöker ofta reda ut förhållandet när de arbetar för att inte blanda sötvatten med saltvatten. Mänskliga rättigheter förlitar sig på en rättighetskälla, humanitarism handlar om att möta behov. Mänskliga rättigheter fokuserar på en juridisk diskurs och ramar, medan humanitarism fäster uppmärksamheten mot moraliska koder och känslor. Mänskliga rättigheter fokuserar vanligtvis på det långsiktiga målet att eliminera orsakerna till lidande, humanitarism på det brådskande

---

¹³³ Bricmont, Jean, *Humanitär imperialism*, Stockholm, 2007, baksidan

¹³⁴ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 16

¹³⁵ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, 1. ed., W.W. Norton & Co., New York, 2007, s. 20-21

målet att hålla människor vid liv.¹³⁶ Mobiliseringar och ingripanden har utformats i termer av två parallella och sammankopplade diskurser: en diskurs handlar om "rättigheter" och en diskurs handlar om "humanitet".¹³⁷

9.2 Akut eller alkemisk humanitarism

Hunt belyser empati som en nyckelkomponent för en rättvis realisering av mänskliga rättigheter. Sedan 1700-talet har idéer angående humanitära insatser utvecklats i det internationella samarbetet. Humanitär rätt, är ett regelkomplex inom folkrätten. Medan det moderna mänskliga rättighetssystemet uppstod efter andra världskriget parallellt med de viktigaste internationella humanitära konventionerna (särskilt Genèvekonventionerna från 1949), är det moderna mänskliga rättighetssystemet vi ser på plats idag en utvidgning av en äldre ram för humanitär lag som försökte begränsa utövandet av våldsmässig statsmakt och mer specifikt mängden och typen av skador som kan orsakas i krig.¹³⁸

Skapandet av ICRC: s och Genèvekonventionerna var helt klart ett avgörande ögonblick i historien om humanitarism, och det finns anledning att förundras över det moraliska genombrottet och några av de sätt på vilket den förhöll sig till den alkemiska humanitarismen.¹³⁹ Humanitarism finns i olika former, men en kritisk skillnad finns mellan humanitarism som till stor del begränsar sig till att rädda liv vid katastrofer, akut humanitarism, och en humanitarism som dessutom har en ambition att ta bort de bakomliggande orsakerna till lidandet, en alkemisk humanitarism. I utvecklingen av humanitarismen har många velat förhindra en politisering av diskursen för att kunna behålla en etik av omsorg och inte låta sig utnyttjas av staters intressen.¹⁴⁰

---

¹³⁶ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 16

¹³⁷ Green, Abigail, "Humanitarianism in nineteenth-century context: religious, gendered, national", *The Historical Journal*, Volume 57, Issue 4, December 2014, Cambridge University Press: 12 November 2014, s. 3

¹³⁸ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 5

¹³⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 111

¹⁴⁰ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 22, 111

9.3 Humanisering av straff?

Lynn Hunt hävdar att en sakralisering skedde i tänkandet under 1700-talet som ledde till att människors empati väckes för andra människors lidande på ett nytt sätt. Vid avskaffandet av tortyrmetoder vid straffandet av fångar menar Hunt att de mänskliga rättigheterna spelade mindre roll än en opinion av empati, att människor upprördes av det lidande som de dömda för olika brott drabbades av när tortyr praktiserades som straff. Det innebär att humanitarism föregick etablerandet av de mänskliga rättigheterna.¹⁴¹

Enligt Foucault innebar *inte* övergången av de grymma tortyrstraffen, som varit vanliga, till fängelsestraff en humanisering av straffsystemet. Om detta handlar Foucaults bok *Övervakning och straff: fängelsets födelse* där Foucault ingående beskriver de bestialiska kroppsstraffen med stegling, amputationer, rådbråkning (ett avrättningssätt där den dömda avlivades genom att lemmarna krossades), lemlästning och offentlig förnedring som Foucault menade var en diskurs som avlöstes av en annan diskurs som blev mer kontrollerande av samhället med fängelser, alltså ingen humanisering. Foucault beskriver att i början av 1800-talet försvann kroppsstraffet som skådespel, ”man skyggar för den torterade kroppen” och iscensättningen av lidandet ingår inte längre i straffet.¹⁴² Giljotinen uppfanns eftersom halshuggning ansågs vara en humanare metod vid avrättningar. Joas ifrågasätter Foucaults tolkning av denna förändring i synen på straff. Även om han behandlar ämnet med intensiv frenesi så är hans slutsats obegåvad (opaque), enligt Joas. Foucault ifrågasätter statens eller samhällets rätt att ålägga straff för att få aporetisk verkan, alltså att disciplinera individen, som enligt Foucault innebär utövande av makt. Joas diskuterar Foucaults tolkning av den utvecklingen och menar att Foucault inte såg någon humanisering av straffsystemet. Joas menar dock som Hunt, att behandlingen av brottslingar blev humanare och att förändringen snarare handlade om inkludering i samhället, och ansatser till rehabilitering.¹⁴³

9.4 Protestantisk etik

Max Weber gjorde en sorts sociologisk genealogi över kapitalismens ursprung. Weber använder Benjamin Franklin som exempel på en företagare, han hade ett boktryckeri, som var bärare av ”den kapitalistiska andan”. Max Weber beskriver hur en kapitalistisk anda, en speciell

---

¹⁴¹ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 59-60

¹⁴² Foucault, Michel, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, Arkiv förlag, Lund, 2017, s. 42

¹⁴³ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 49

moralisk dygdeetik spirade från New Englands nybyggare som var puritaner med en vision att bygga en ideal gudsstat, och ”Staden på Berget” i Amerika. De hade flytt religionsförföljelse i Europa. Med den moderna kapitalismens anda menar Weber en inställning som eftersträvar vinst yrkesmässigt, systematiskt och rationellt vilket bl.a. Benjamin Franklin fostrats till.¹⁴⁴ Franklin deltog även i utarbetandet av den amerikanska självständighetsförklaringen 1776. Bland dessa puritaner frodades en intensiv moralism som kunde ta sig olika uttryck.

Hans Joas har med vad han benämner en bekräftande genealogi analyserat de mänskliga rättigheternas rötter. Hans Joas modifierar den gängse historien, att idéerna om de mänskliga rättigheterna står att finna i den franska upplysningen. Enligt Joas bör de mänskliga rättigheternas genesis snarare sökas främst i Nordamerika. Den första mänskliga rättigheterförklaringen var en del av den amerikanska självständighetsförklaringen 1776. Humanitarism beskrivs av flera forskare som något som föregick, eller var sammanvävt, med utvecklandet av mänskliga rättigheter. I själva verket, menar Joas, var den franska deklARATIONEN från 1789, och de senare franska deklARATIONERNA, inspirerade av de amerikanska deklARATIONERNA, snarare än av bland annat Rousseaus text ”Contrat social”. En källa som hävdar detta som Joas stöder sig på är Georg Jellinek som publicerade en bok om detta 1895, som enligt Joas, påverkade Max Webers syn på religionens betydelse i samhället.¹⁴⁵ Joas driver hypotesen i sin bok att den amerikanska deklARATIONEN av de mänskliga rättigheterna i själva verket har religiösa rötter. Att kristna protestanter var drivande i utvecklingen bakom deklARATIONEN i självständighetsförklaringen.¹⁴⁶ Protestantiska trosriktningar kämpade för sin religionsfrihet och krävde friheten att utöva sin specifika fromhet. Kalvinister menade att staten inte har rätten att bestämma över folkets religiositet.¹⁴⁷

9.4 1. Sakralisering av individen

Émile Durkheim liknade 1898, då han var involverad i turbulensen runt Dreyfus-affären, ”the belief in human rights and universal human dignity as the `religion of modernity’”.¹⁴⁸ Durkheim

---

¹⁴⁴ Weber, Max, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Argos, Lund, 1978, s. 30

¹⁴⁵ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 20-21

¹⁴⁶ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 23-24

¹⁴⁷ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 24

¹⁴⁸ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 49

menar att tron på mänskliga rättigheter och mänsklig värdighet var ett uttryck för sakralisering av personen.¹⁴⁹ Enligt Hans Joas så kan vi inte överskatta betydelsen av kristendomen som en kulturell förutsättning för uppkomsten av modern individualism. Den ståndpunkten bygger han på Durkheims analys av hur den tilltagande individualismen är konstruerad. För honom är personens helighet inte bara ett möjligt trossystem med socialt integrerande effekter, utan det enda trossystemet som nu kan "säkerställa landets moraliska enhet". Drivkraften bakom denna tro är alltså inte egoism utan sympati "för allt som är mänskligt, ett större medlidande för alla lidande, för allt mänskligt elände, en mer ivrig önskan att bekämpa och lindra den, en större törst efter rättvisa".¹⁵⁰

9.5 Mänskligt/omänskligt/mänskligheten får ny innebörd

Många utav upplysningens tänkare diskuterade vad som är mänskligt, och vad som skiljer en människa från en gudom, eller från djuren. När begreppet "mänskliga rättigheter" började användas i språket under andra hälften av sjuttonhundratalet av olika tänkare fanns till en början ingen tydlig uttrycklig definition av dessa rättigheter. Voltaire använde termen "human right" i den inflytelserika skriften *Treatise on Tolerance*; Rousseau använde begreppen "rights of man" parallellt med begreppet "rights of humanity", "rights of the citizen", och "rights of sovereignty". Efterhand blev efter 1763 formuleringen "rights of man" den mest etablerade.¹⁵¹ Hur dessa formuleringar utvecklades låg till grund för den Amerikanska revolutionen och dess rättighetsförklaring, som sedan påverkade den franska rättighetsförklaringen från 1789, och dess senare utveckling.¹⁵² Den amerikanska revolutionen sporrade den franska upplysningens mästare Marquis de Condorcet till uppdraget att definiera "människans rättigheter", som för honom inkluderade människors säkerhet, egendomssäkerhet, partiell och rättvis rättvisa och rätten att bidra till formuleringen av lagarna. I sin essä från 1786 "Påverkan av den amerikanska revolutionen på Europa" kopplade Condorcet uttryckligen människans rättigheter till den

---

¹⁴⁹ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 51

¹⁵⁰ Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 52-53

¹⁵¹ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 23-24

¹⁵² Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 24

amerikanska revolutionen: "Tilldragelsen för ett stort folk, där människors rättigheter respekteras, är användbart för alla andra, trots skillnaden i klimat, seder och konstitutioner".¹⁵³

9.6 Mänskliga rättigheter och känslor av empati

Mänskliga rättigheter är svåra att fastställa, på vilken grund de vilar, eftersom deras definition, deras egentliga existens, beror på känslor lika mycket som på förnuft. Rättigheter ansågs dock vara självklara (self-evident) av upplysningens tidiga tänkare. Denis Diderot hävdade 1755 angående "droit naturel (naturlig rätt), att den "inre känslan" är vanligt både för filosofen och för mannen som inte alls har reflekterat, till stödet för tanken att varje människa har rättigheter.¹⁵⁴ Diderot hävdade att "som människa"... har jag inga andra naturliga rättigheter som är absolut oförytterliga än de mänskliga (those of humanity).¹⁵⁵ Filosofiska idéer, rättsliga traditioner och revolutionär politik måste ha denna typ av inre känslomässiga referenspunkt för att mänskliga rättigheter verkligen skulle vara (uppfattas vara) självklara. Som Diderot insisterade måste dessa känslor upplevas av många människor, inte bara filosoferna som skrev om dem, om de ska kunna få genomslag och trovärdighet.¹⁵⁶

Underbyggnaden till dessa uppfattningar om frihet och rättigheter var en uppsättning antaganden om individuell autonomi. För att ha mänskliga rättigheter måste människor uppfattas som separata individer som var kapabla att utöva en självständig moralisk bedömning; människans rättigheter går hand i hand med etablerandet av ett synsätt, att individens betraktas som en fri agent, (som ett juridiskt subjekt) försett med bedömningsförmåga att skilja gott från ont. Men för att dessa autonoma individer skulle bli medlemmar i ett politiskt samhälle baserat på dessa oberoende moraliska bedömningar, blev det nödvändigt att kunna empatisera med andra. Alla skulle ha rättigheter bara om alla kunde ses på samma grundläggande sätt, som likar. Jämställdhet var inte bara ett abstrakt begrepp eller en politisk slogan. Det måste på något sätt internaliseras i människors medvetande. Tanken att människan är en moraliskt autonom varelse var en ny uppfinning under 1700-talet.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 24-25

¹⁵⁴ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 26

¹⁵⁵ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 26-27

¹⁵⁶ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 27

¹⁵⁷ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 27-28

Sympati har betydelse för att förstå hur synen på individen, och individens autonomi, och individen som bärare av rättigheter kunde förändras, menar Hunt. Det visade sig att det fanns en kraft i sympatyttringar till samhällsförändring, bland annat så gavs judar lika rättigheter 1791, slaveriet förbjöds 1794 och tortyrstraff förbjöds i Frankrike efter revolutionen.¹⁵⁸ Autonomi och empati är kulturella praktiker, inte bara idéer, och de är därför helt bokstavligen förkroppsligade, det vill säga de har fysiska såväl som emotionella dimensioner. Empati beror på igenkännandet av att andra känner och tänker som vi gör, att våra inre känslor är lika på något grundläggande sätt. Autonomi och empati realiserades inte ur tunn luft under det sjuttonde århundradet; de hade djupa rötter. Under loppet av flera århundraden hade individer börjat fjärma sig ur den lilla gemenskapens banor, byn, släkten, och blivit alltmer oberoende agenter både juridiskt och mentalt.¹⁵⁹

9.7 Humanitära narrativ och nya medier

Empati kräver ett språng av tro, att föreställa sig att någon annan är som du. Berättelser om tortyr producerade denna föreställda empati genom en ny syn på smärta. Romaner genererade detta genom att framkalla nya sensationer om det inre jaget. Dessa berättelser, var och en på sitt sätt förstärkte idén om ett samhälle baserat på autonoma, empatiska individer som kunde relatera bortom sina närmaste familjer, religiösa anknytningar eller till och med nationer till större universella värderingar.¹⁶⁰ Nya typer av läsning skapade narrativ, och nya individuella upplevelser (empati), som i sin tur möjliggjorde nya sociala och politiska begrepp (mänskliga rättigheter). För att mänskliga rättigheter skulle bli självklara, måste vanliga människor ha nya förståelser som kom från nya slags känslor.¹⁶¹ Hunt menar att känslor av empati låg till grund för att mänskliga rättigheter skulle framstå som ”självklara” (self-evident), d.v.s. mänskliga rättigheter härleds från människans förmåga att känna empati med andra människor som förefaller uppleva samma lidanden som man själv kan förstå och känna igen. Det väcker insikten att vi tillhör samma mänsklighet som jag hör ihop med, och därför inte kan ignorera, vi tillhör samma mänsklighet. En slutsats som kan dras utifrån Hunts påståenden är att humanitarism, d.v.s. mobilisering av empati, beror och föregår konstruktionen av begreppet

---

¹⁵⁸ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 28-29, 30-31

¹⁵⁹ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 29

¹⁶⁰ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 32-33

¹⁶¹ Hunt, Lynn Avery, *Inventing human rights: a history*, s. 33-34

mänskliga rättigheter. En genuint mänsklig egenskap tycks vara förmågan till empati och viljan att hjälpa den som lider. Även Joas anger känslor som en epistemologisk grund till konstruktionen av mänskliga rättigheter i betonandet av vikten av visshet grundad i känslan av självklarhet och affektiv intensitet.¹⁶² Det innebär att rättigheterna förstås och upplevs vara naturliga.

Lynn Hunt menar att medkänsla i sekulär humanitarism var den primära drivkraften i källorna till både universalism och de mänskliga rättigheterna. Dock motsäger Moyn detta och menar att humanitarism primärt hade religiösa källor, inte sekulära i början, och strävade knappast ensidigt i riktning mot individuella rättigheter. Men föreställningen att sympati med andras smärta tillskyndade den storskaliga utvidgningen av listan över rättigheter anser Moyn vara en tveksam åsikt. Åtminstone fram till mycket nyligen förstås humanitarismens historia bäst som ett separat ämne från rättighetshistorien, enligt Moyn.¹⁶³

Humanitära berättelser (humanitarian narratives) har avgörande betydelse till att mobilisera empati och för att bilda global politisk opinion för att hjälpa nödlidande.¹⁶⁴ Känslornas roll i mänskliga rättighetskampanjer är en central del av filosofen Richard Rortys liberala vision. Med inspiration från skotska upplysningstänkare som Adam Smith och David Hume lokaliserar Rorty sitt engagemang för ett humanitärt projekt mindre i förnuft och demokratisk övervägande, än i en delad "moralisk förmåga" som sympatiserar med den andras belägenhet och föreställer sig själv i deras plats. Affekt binder oss så mycket som lagar och politiska institutioner, och Rorty vill utvidga åtagandet till mänskliga rättigheter, inte genom att vädja till rationalitet, utan till våra humanitära känslor: "låt oss koncentrera vår energi på att mobilisera känslor, på sentimental utbildning" menar Rorty och betonar vikten av humanitära berättelser.¹⁶⁵ Dock är människors känslor nyckfulla och människors empati och humanitarism behövde bli sedvana, och efterhand institutionaliseras och förvandlas till konventioner och rättigheter.

---

¹⁶² Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, s. 173

¹⁶³ Moyn, Samuel, *The last utopia: human rights in history*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA, 2010, s. 243

¹⁶⁴ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 20

¹⁶⁵ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 20

9.8 Humanitär rätt

Uttrycket humanitär rätt kan antingen vara en samlande benämning på huvuddelarna av krigets lagar och reglerna om mänskliga rättigheter eller en benämning som enbart åsyftar krigets humanitära lagar. I det senare fallet talar man också om den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten innehåller normer som på humanitär basis begränsar de krigförandes möjligheter att själva välja stridsmetoder eller stridsmedel och skyddar civilbefolkningen; urskillningslösa anfall mot städer är exempelvis förbjudna. Reglerna innehåller långtgående skydd för vissa grupper som inte aktivt deltar i striderna (sårade soldater, skeppsbrutna matrosar, krigsfångar och civila).

De viktigaste traktaterna på området är det så kallade lantkrigsreglementet, fogat till en Haagkonvention av år 1907, samt de fyra Genèvekonventionerna av år 1949. År 1977 antogs på en diplomatkonferens två tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna, ett protokoll rörande internationella konflikter och ett rörande interna konflikter. År 1980 antogs en FN-konvention mot vissa särskilt inhumana vapen.¹⁶⁶

Michael Barnett redogör för sin ståndpunkt som går ut på att drivkraften och Genèvekonventionen främst inte var ett uttryck för humanitet, utan snarare en uppgörelse med krigets brutalitet och dess konsekvenser. Som man föreställde sig då och sedan dess så existerade det internationella samfundet i en besvärande relation till en värld av ondska, en värld av stater och en mänsklig värld. I ett ögonblick när mänskligheten visade sin betydande kapacitet att terrorisera, skulle det internationella samfundet spela rollen som superego.¹⁶⁷

Att de mänskliga rättigheterna under 1700-talet och framgent endast garanterades inom nationalstatens hägn är ett faktum, men att de 1948 utvidgades till universella rättigheter kan tolkas som en progression, en utvidgning av cirkeln för upplevd samhörighet. I enlighet med Durkheims teori kan det tolkas som att cirkeln för vilka som inkluderas av upplevd samhörighet och sympati, har historiskt först flyttat från familjen, släkten, och sedan till klanen stammen, och senare till byn, eller staden, och senare till nationen, och 1948 fanns en mognad i det internationella samfundet att rent juridiskt förklara universella mänskliga rättigheter. En känsla av universellt broder/systerskap med mänskligheten kom till uttryck i FN deklARATIONERNA.

---

¹⁶⁶ Nationalencyklopedin, *humanitär rätt*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/humanitär-rätt> (hämtad 2019-11-29)

¹⁶⁷ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 102-103

9.9 Analys

Hitler has compelled humanity to accept a new categorical imperative: orient your thinking and acting so that Auschwitz would never repeat itself, so that nothing similar would recur. Theodor W.¹⁶⁸ Adorno, *Negative Dialectics*

Världen hade drabbats av den nihilism som Nietzsche förfasat sig över men ändå ansåg vara Europas framtida öde. Världen stod moraliskt bankrutt, frågor väcktes om vad en människa är i stånd till, och vad en människa är för något. De mänskliga rättigheterna kan betraktas som en desperat ansats att rädda människan – moraliskt. Inom den juridiska och politiska sfären fanns ett behov efter andra världskrigets slut att återupprätta ”individens primat”, erfarenheterna från de totalitära regimerna, framför allt av nazismen, ledde till en omvärdering av individens roll i samhället.¹⁶⁹ Efter 1945 skedde ett brott i diskursen i den internationella politiken, då gjorde många upp med nationalsocialismen och nya ideal utvecklades för att rädda sin egen heder och tron på människan (humanism), men också eftervärlden, med förhoppningar om att göra världen mänskligare. Vid Nürnbergrättegångarna framstod den sortens värder relativistiska rättspositivism som varit på frammarsch inom juridiken, inte minst i Sverige, som ”värdelös” i uppgörelsen med nazismens brott.

Humanitarism förstås som förhållningssätt till det mänskliga som föregår åberopandet av mänskliga rättigheter.¹⁷⁰ Humanitarismens förespråkare, liksom företrädare för mänskliga rättigheter, avvisar den relativistiska uppfattningen att lidande är acceptabelt när det är en del av en etablerad livsstil och en integrerad del av en kultur.¹⁷¹ Humanitarism handlar inte om att tillvarata människors rättigheter utan snarare om att möta behov, och att undsätta människor i nöd. Humanitarism fokuserar på behov, inte vilka rättigheter en person kan åberopa.¹⁷²

---

¹⁶⁸ Wolin, Richard, *The seduction of unreason: the intellectual romance with fascism: from Nietzsche to postmodernism*, Princeton University Press, Princeton, N. J., 2004, s. preface

¹⁶⁹ Östling, Johan; Eklund, Lena, *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, s. 34

¹⁷⁰ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 4

¹⁷¹ Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 5

¹⁷² Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. Preface x

10. Är humanitarismens diskurs en maktfaktor i dagens värld, och en möjlighet inför framtiden?

Nietzsche och Kant kan betraktas som motpoler vad avser moralfilosofi. I det sociologiska perspektivet betonas betydelsen av samhället som förutsättning till människans blomstring. Nedan diskuteras hur humanitarism kan tolkas utifrån olika moralfilosofiska, samt sociologiska perspektiv. Formationen av humanitarismens diskurs är studieobjektet i den här uppsatsen och dess möjligheter och förutsättningar. Michael Barnett som skrivit boken *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism* hävdar: ”Det är praktiskt taget omöjligt att skriva en bok om humanitarism utan att stå inför frågan om moraliska framsteg”.¹⁷³ Beroende på hur forskaren av humanitarism ser på möjligheten av mänsklig moralisk utveckling bedöms humanitarismens framtid väldigt olika.

10.1 Sociologiskt perspektiv; Kan världen bli mer medmänsklig, är progression möjlig?

Vad gäller Immanuel Kant så sätter han stor tilltro till människans potential att använda förnuftet till att göra världen bättre. Kant menar att människans primitiva sidor kan tyglas av samhällets institutioner.¹⁷⁴ Och de mellanstatliga relationerna behöver en överstatlig ”domare”, vilket innebär att det behövs internationellt samarbete och överstatliga organisationer som kan göra fred möjlig att förverkliga. Det är ju vad Durkheim och Habermas också hävdar, att om omvärlden ska kunna förverkliga humanitära insatser på ett medmänskligt humant sätt så är utvecklandet av överstatliga organisationer och institutioner helt avgörande. Medmänsklig empati, och känslor av samhörighet har med individens förändrade självbild mot större individualism och allt mer avancerade samhällen kunnat omfatta även människor utanför den egna gruppen. Enligt Durkheim behövs en moral som människor kan enas runt som ideal, vilket skapar samhörighet. Enligt Habermas så kan den känsla av solidaritet och samhörighet utsträckas till hela mänskligheten avhängigt en positiv utveckling av tillståndet i världen som åtminstone Habermas och Kant tror är möjlig.

Enligt Durkheim har människans sociala liv utvecklats från arkaiska samhällen till mer utvecklade samhällen. I de äldre samhällena hade det mänskliga tänkandet främst styrts av

---

¹⁷³ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 13

¹⁷⁴ Kant, Immanuel, *Om den eviga freden: ett filosofiskt utkast*, s. 25

teologin, och senare i utvecklingen av filosofernas abstrakta ideal, för att sedan överträffas så småningom i den nuvarande tidsåldern med "positivism" eller vetenskapligt tänkande. Under denna nuvarande epok av vetenskap ersätter en ny "mänsklighetens religion" de tidigare diskrediterade religionerna och filosofierna, menade Durkheim.¹⁷⁵ En mänsklighetens religion utvecklades under 1700-talet som ligger nära deism och även naturrättsligt tänkande. Ur denna sekulära religionen, som inte var beroende av transcendens, eller teologi, sprang idéer om "mänskliga rättigheter". Fri- och rättigheter har i den politiska demokrati som först etablerades i väst brukats kallas liberal demokrati. Rättigheter som yttrandefrihet och organisationsfrihet uppfattas i detta samhälle som en nödvändig förutsättning för att folkmakten skall få genomslag. Jurisdiktionen för FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna har utvidgats från nationalstaten till mänskligheten vilket kan tolkas som att en utveckling skett mot utvidgad solidaritet på samma sätt som demokratins transformationer har flyttat demokratin från den antika stadsstaten till nationalstaten. En tredje transformation av demokratin, och även av de universella mänskliga rättigheterna, håller på att ske med utvecklingen av övernationella system av typ Europeiska unionen (EU), och FN.¹⁷⁶

10.2 Moralfilosofiskt perspektiv; Humanitarism både undergräver och främjar moraliska framsteg

Humanitarismens historia kan tolkas utifrån olika perspektiv. Humanitarism har blivit besudlat av västvärldens koloniala civiliserande mission och imperialism. Kan humanitära åtaganden ändå beskrivas som en moralisk utveckling, eller är humanitarism förevändning för maktambitioner och västvärldens dominans? Nietzsche föraktade dåtidens moral som han upplevde hämmande, och ifrågasatte värdet med moral. Nietzsches filosofi har använts till att blottlägga och avslöja förtryckande strukturer i samhället och världen, och olika sorters samhällskritik. I sin sista bok *Humanism and Democratic Criticism* (2004) hävdar t.ex. Edward Said att USA som den enda kvarvarande supermakten intervenerar nästan överallt och att dess dominans är kolossal. Detta gör, menar Said, att det vilar ett extra stort ansvar på de

---

¹⁷⁵ Pals, Daniel L., *Eight theories of religion*, s. 88

¹⁷⁶ Nationalencyklopedin, *demokrati*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/demokrati> (hämtad 2020-05-17)

amerikanska intellektuella att utmana, avslöja och belysa maktsystemet.¹⁷⁷ ”De intellektuellas uppgift är konstruera fält för samexistens snarare än fält för strid.”¹⁷⁸

Humanitarismens historia är varken svart eller vit, den är snarare brokig och mångfasetterad. Barnett menar att när humanitarism avhandlas är det nödvändigt att ta ställning till frågan om moralisk utveckling är möjlig. Varje meningsfullt begrepp om framsteg och ett moraliskt samhälle kräver en beredskap att hjälpa dem i nöd; välvillighet är det säkraste tecknet på ett moraliskt samhälle, och utvidgningen av välviljan att införliva de som en gång ansågs utanför det samhället är den säkraste indikatorn på framsteg. Om begreppet samhälle har någon betydelse överhuvudtaget, inkluderar det de ömsesidiga skyldigheterna och det moraliska ansvar som det upplevs bland medlemmarna; ömsesidiga skyldigheter definierar gemenskapen och samhället genererar ömsesidiga skyldigheter. Utveckling, i detta avseende, kan inte uteslutande definieras av välstånd. Det måste också inkludera sociala relationer av empati.¹⁷⁹ Idén om *mänsklighet* ger de rättsliga grunderna och legitimiteten för en ny typ av politisk suveränitet - en som kan utövas över nationella gränser. Utan denna idé om mänskligheten kan de som vill arbeta humanitärt inte förespråka lagar med universell jurisdiktion eller förbjuda brott så avskyvärda att de kränker all mänsklighetens samvete.¹⁸⁰ Humanitarism grundas i visionen om ett universellt mänskligt subjekt som skyddas av universell jurisdiktion av "mänsklighetens lag" (law of humanity).

Richard Rortys lösning på problemet med de mänskliga rättigheternas epistemologiska grunder är pragmatismen. Den går ut på att vetenskapen inte kan bevisa varken religionens ”sanning” eller ateismens ”sanning” eller den mänskliga naturens och naturrättens essens, så istället menar Rorty att vi får lämna sanningsfrågan därhän och istället enas om vilka etiska ideal som bör råda i världen. ”För pragmatister är moralisk utveckling mer som att sy ihop ett mycket stort, utsökt, mångfärgat lapptäcke än att mana fram en klarare vision av något sant och djupt.”¹⁸¹ Enligt pragmatismen är mänskliga rättigheter en social konstruktion.

---

¹⁷⁷ Said, Edward W., *Humanism and democratic criticism*, s. 135

¹⁷⁸ Said, Edward W., *Humanism and democratic criticism*, s. 141-142

¹⁷⁹ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 12-13

¹⁸⁰ Wilson, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, s. 5

¹⁸¹ Rorty, Richard, *Hopp i stället för kunskap: tre föreläsningar om pragmatism*, Daidalos, Göteborg, 2003, s. 78-79

Habermas hävdar att en utökad solidaritet (extending solidarity) är möjlig även i framtiden. Habermas menar att den artificiella formen av "solidaritet med främlingar" uppkom tack vare en historiskt betydelsefull ansträngning av abstraktion från lokalt dynastiskt medvetande till ett medvetande som var nationellt och demokratiskt, varför skulle det då vara omöjligt att utöka denna inlärningsprocess över de nationella gränserna?¹⁸² Fassin använder uttrycket "humanitärt styre" (humanitarian government) för att beskriva utvidgningen av moraliska känslor i samtida politik. "Government" bör förstås i bred bemärkelse, som den uppsättning förfaranden som fastställts och åtgärder som genomförs för att hantera, reglera och stödja människors existens, d.v.s. en diskurs.¹⁸³ Fassin menar att liknelsen om den barmhärtige samariten i evangelierna lagt en grund för en politik som göder västerländsk moral långt bortom den kristna läran eftersom samma ideal kan härledas även från Konfucianism, Buddhism, islam och den judiska traditionen. Moralkoderna är likartade i världens olika religioner.¹⁸⁴

10.3 Analys – moral eller makt?

"De härskandes rätt att ge namn går så långt att man kunde tillåta sig att uppfatta själva språket som en maktyttring från dem. De säger: 'detta är det eller det'. De präglar varje ting eller företeelse med ett visst ljud – och tar det därmed liksom i besittning". Detta ursprung visar att ordet 'god' inte med nödvändighet från början måste ha haft anknytning till 'osjälviska' handlingar – vilket är dessa moralgenealogers övertro"¹⁸⁵

Att språket, och även kunskap innebär maktutövning är något som Foucault hämtade från Nietzsche (se ovan). Ett återkommande tema i Foucaults böcker är "subjektets död" och även "människans död". Foucault trodde inte att den enskilda individens frihet (subjektets frihet) var möjlig. Foucault menade att det vetenskapliga förnuftet innebar en diskurs och "civiliseringsprocess" som syftade till disciplinering och var kritisk till den moderna västerländska civilisationen där den "vetenskapliga rationaliteten" och viljan att veta (i Nietzsches efterföljd) innebar "vilja till makt".¹⁸⁶ I ett postkolonialt perspektiv på mänskliga

---

¹⁸² Habermas, Jürgen, "The European Nation-State and the Pressures of Globalization" i De Greiff, Pablo & Cronin, Ciaran (red.), *Global justice and transnational politics: essays on the moral and political challenges of globalization*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2002, s. 230-231

¹⁸³ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 1-2

¹⁸⁴ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 1

¹⁸⁵ Nietzsche, Friedrich, "Till moralens genealogi: en stridsskrift", s. 23

¹⁸⁶ Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900*, s. 554-558

rättigheter så kan ju det faktum att segrarmakterna i andra världskriget etablerade en ny moralisk agenda och en ny moralisk världsordning med bildandet av FN och FN:s konventioner av de mänskliga rättigheterna, tolkas som västvärldens maktambitioner att missionera västerländsk kultur;¹⁸⁷ och övermänniskans makt att etablera "herremoralen" (Nietzsche). Dider Fassin, som skrivit boken *Humanitarian Reason, A Moral History of the Present*, problematiserar humanitarism ur ett kritiskt perspektiv. Fassin menar att det humanitära förnuftet (humanitarian reason) representerar en kraftfull social föreställning i vår tid som springer ur den västerländskt "kristna" kulturen. Centralt i västerländsk modernitet är en ny uppfattning om samhällets moraliska ordning, humanitarism har en nyckelposition i den samtida moraliska ordningen eftersom moraliska känslor har blivit generaliserade som en referensram i det politiska livet. Det fenomenet benämner Fassin för "humanitarian government", det vill säga en diskurs av humanitarism har blivit en maktfaktor i internationell politik. Fassin beskriver ett ojämlikt maktförhållande: i övergången från "mottagarens rätt" till "givarens skyldighet" uppstår en radikalt ojämlik ordning som är kännetecknet för den humanitära relationen, ett strukturellt faktum, oavsett motivationen hos aktören. Denna ojämlikhet är oundviklig, just för att den är socialt konstituerad, inte resultatet av enskilda val eller handlingar.¹⁸⁸

En postmodern ståndpunkt, mest uttryckt i Michel Foucaults tänkande, att institutionaliseringen av "förnuft" och "framsteg" leder till dominans snarare än frigörelse verkar helt cyniskt och empiriskt ohållbart menar bland andra Richard Wolin. Foucaults teorier har använts i kritik mot moderniteten för att påvisa västvärldens hegemoni och dominans i relationen mellan "west & the rest". I det perspektivet tolkas västerländsk humanism och liberal demokrati som ett verktyg för amerikanska hegemonier.¹⁸⁹ I stora delar av världen uppfattas västvärlden som hycklande, i synnerhet när de högstämda deklARATIONERNA och humanitära insatser går hand i hand med krig som ges humanitära argument.¹⁹⁰ I det nietzscheanska perspektivet tolkas makt negativt.

---

¹⁸⁷ Östling, Johan; Eklund, Lena, *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, s. 34

¹⁸⁸ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 247

¹⁸⁹ Wolin, Richard, *The seduction of unreason: the intellectual romance with fascism: from Nietzsche to postmodernism*, s. xii-xiii

¹⁹⁰ Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, s. 249

Humanitarism framstår som en diskurs som syftar till att hjälpa människor i nöd. Idéerna om de mänskliga rättigheterna utvecklades som en möjlighet till att ge makten åt folket och individen, med en ny kunskap som syftade till att bryta kungens enväldiga makt. Innan människor gavs rättigheter var alla skyldiga att vara kungen underdånig. Kungens auktoritet hade epistemologiska grunder i idéer om en gudomlig ordning och undersåtarna skulle lyda. Olydnad straffades, ofta med tortyr och bestialiska kroppsstraff. Historiker brukar beskriva övergången från tortyr till fängelsesystemet som en humanisering, men Foucault menade att det skedde en mer utstuderad kontroll och disciplinering med det nya fängelsesystemet som speglade en samhällsutveckling.

Människan kan enligt Durkheim undfly naturens ordning bara genom att skapa en annan värld där hon dominerar naturen, d.v.s. den världen är samhället. Utmaningen i de mest avancerade samhällena betraktar Durkheim som ett rättvisearbete.¹⁹¹ Foucault hävdar att ”Om man som Durkheim bara studerar de allmänna sociala formerna, löper man risken att som princip för straffens mildring utpeka individualiseringsprocesser... en förändring av de kollektiva känslorna, ett framsteg för humanismen”, som dock, enligt Foucault, snarare beror av nya makttekniker. Den humanistiska synen är att människan är i stånd att förändra samhället och ett suveränt subjekt, medan den antihumanistiska ståndpunkten är att individen ”innesluts av maktförhållandena”, det vill säga diskursiv makt.¹⁹² Diskursen, enligt Foucault, är reglerad och inspirerad av maktförhållanden, och underliggande kunskapsregler (episteme), vad som får tänkas och sägas. Foucault var kritisk till humanistiska vetenskapsmän som försöker slå vakt om ”subjektets suveränitet”, (som är en grundsten i hävdandet av individens rättigheter) och rationell kunskap med epistemologisk grund i förnuftet.¹⁹³ Diskursen är istället beroende av sociala maktförhållanden. Idéerna om de mänskliga rättigheterna och humanitarism innebar ett epistemologiskt brott eftersom det är kunskap som härleds på andra grunder, från medmänskliga känslor, individen som subjekt och människans natur, förnuftet a priori (a priori; att bevisa utan att använda sig av sinnes erfarenhet, d.v.s. ren logik som Kant) och människans helighet (Sakralisering enligt Joas).

Moral eller makt? Svar: både och! Humanitarism är en moralisk diskursiv makt!

---

¹⁹¹ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 132

¹⁹² Foucault, Michel, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, s. 52-52

¹⁹³ Foucault, Michel, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, s. 16-19

11. Avslutning och diskussion

Om humanitarismens möjligheter att förverkliga humanitära insatser och en medmänskligare värld är en utopi eller en verklighet är avhängigt till specifika förutsättningar såsom människans potential att mobilisera empati med dem som lider, vilket också är en moralisk fråga. Om humanitarism är möjlig beror också av människosynen, vad en människa anses vara, och människans potential att vara medmänsklig och moraliskt kännande eller korrumperad; om människor har ett anlag för altruism och idealism, eller snarare grundläggande drivs av viljan till makt, och huruvida dessa tendenser kan fostras, eller tyglas. Hur vi bedömer humanitarismens framtidsmöjligheter är alltså avhängigt vilken människosyn vi har, och samhällets, och världssamfundets möjligheter att befämja progression på dessa områdena.

Henry Dunant hävdade, i boken *Minnen från Solferino*, att ”Inget annat krig i något århundrade har frammanat en så livlig hjälpverksamhet och så många goda gärningar, och ändå var det fullkomligt otillräckligt och stod inte i någon som helst proportion till allt lidande.”¹⁹⁴ Han föreslog att furstar av olika nationaliteter skulle ”formulera en internationell överenskommelse, som, sedan den väl antagits och stadfästs, skulle tjäna som grundval för hjälporganisationer för de sårade i Europas skilda länder”. Dunant menade att ”Humanitet och civilisation fordrar obetingat en insats av det anvisade slaget; för var och en som har något inflytande, borde det vara en plikt att ge sitt bistånd, och alla rättskaffens människor borde åtminstone ägna saken en tanke”.¹⁹⁵ Dunant hade en vision att grunda en organisation för detta som hade makten att hjälpa de maktlösa, att mobilisera humanitet, och hade kontakter och makt, inflytande att få gehör för sin idealism, vilket ledde till bildandet av Röda korset och en praktik med idéer om att internationellt samarbete är möjligt som blivit ett prejudicerande exempel och utvecklats till en diskurs av humanitarism. Dunants strävan kan tolkas som en vilja till makt att avhjälpa lidandet. Makt kan utövas med goda eller onda avsikter, i den svenska demokratin utgår all makt från folket, enligt grundlagen. Dunants strävan handlade om att etablera internationellt samarbete. Humanitära organisationer ges makt som kan brukas till godhet, eller missbrukas till ondska.

---

¹⁹⁴ Dunant, Henri, *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*, s. 94

¹⁹⁵ Dunant, Henri, *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*, s. 96-97

11.1 Slutsats

Människans humanitet har tagit sig uttryck i humanitarism på altruistiska grunder, det vill säga mobilisering av empati med andra människors lidanden, men även på grund av vilja till makt, i samordnade aktioner. Denna praktik och ideal har utvecklats och institutionaliserats och kommit till uttryck i folkrätt och konventioner om mänskliga rättigheter. Humanitarism och mänskliga rättigheter är moraliska diskurser som beslutsfattare tvingas förhålla sig till, det vill säga, det kostar att avvika från diskursen.

Enligt Durkheim förlorar de ursprungliga grupperna i det traditionella samhället sammanhållningen och blir gradvis uttraderade och i samma mått desillusionerade när samhället moderniseras.¹⁹⁶ Durkheim menar att en variant av organisk solidaritet är avtalsenlig solidaritet (contractual solidarity). Durkheim menar att i utvecklade samhällen pågår ett rättvisearbete som blir allt mer utstuderat ju mer samhället utvecklas.¹⁹⁷ Bland aboriginerna i Australien upprätthölls samhörighet inom varje stam med en totem som var en symbol för deras identitet, menar Durkheim. Ingen känsla av samhörighet existerade med andra stammar som hade en annan totem. Naturtillståndet var enligt Kant ett krigstillstånd. Kant menade att ”Jordens folk nått så långt i sin samhörighet att en rättskränkning på en plats på jorden upplevs av *alla*. Därför är idén om ett världsmedborgarskap ingen fantastisk eller bisarr rättsföreställning utan en nödvändig komplettering av stats- som folkrättens oskrivna lagar. Den blir på så sätt till en universell människorätt. Det är blott under denna betingelse vi bit för bit närmar oss den eviga freden.”¹⁹⁸ En tolkning av utvecklingen av samhörighet och sympati med ”mänskligheten” sett med Kants och Durkheims glasögon blir att etableringen av överstatliga organisationer såsom FN och EU samt etablerandet av folkrätten, och FNs konventioner, och de mänskliga rättigheterna är en utveckling av organisk solidaritet (Durkheim), och ett en mer utvecklad utstuderad världsordning reglerad av institutioner och författning, övergång från naturtillståndet till en modern värld (Kant). Kant förespråkade konstitutionella (d.v.s. de rättsligt reglerade) institutionernas utveckling. Enligt Kant behövs en kontraktidé grundad på en rättsordning med en författning vilket är en förutsättning för evig fred.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 124-125

¹⁹⁷ Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, s. 128

¹⁹⁸ Kant, Immanuel, *Om den eviga freden: ett filosofiskt utkast*, s. 71-72

¹⁹⁹ Kant, Immanuel, *Om den eviga freden: ett filosofiskt utkast*, s. 59

11.2 Humanitarism – genuint mänskligt

"We become more fully human via the manner in which we treat our fellows."

Didier Fassin

En moralisk förpliktigande diskurs har konstruerats under de två senaste hundra åren med en etik av empati som har blivit internationaliserad, institutionaliserad och som format själva karaktären och syftet med det internationella samarbetet. Avgörande förutsättningar till att humanitarism blev möjlig är att individen friställts och betraktas som ett etiskt subjekt, samtidigt som mänskligheten betraktas som en rättlig enhet. Administrering av mänskliga samarbeten i namn av en högre moralisk princip ser bevarandet av liv och lindring av lidande som det högsta värdet av handling. Det internationella samfundet har placerat mänskligt lidande i centrum för sina åtaganden och gjort humanitarism till en diskursiv norm.²⁰⁰ Humanitarism och mänskliga rättigheter är uttryck för ett internationellt samfund med grund i etik och politik, solidaritet och mångfald, frigörelse, vilja till makt och dominans; humanitarismens historia säger mycket om den föränderliga globala ordningen som vi lever i idag.

---

²⁰⁰ Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a history of humanitarianism*, s. 11-12

Litteratur & Källförteckning

Böcker

- Arendt, Hannah, *Rätten till rättigheter: politiska texter i urval och med inledning av Anders Burman*, TankeKraft förlag, Hägersten, 2017
- Barnett, Michael N., *Empire of humanity: a History of Humanitarianism*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y., 2013
- Bergman, Anders, *Humanismens födelse*, 1. uppl., Dialogos, Stockholm, 2016
- Bring, Ove, *De mänskliga rättigheternas väg: genom historien och litteraturen : [artikel 1 : alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter ; de har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap]*, Atlantis, Stockholm, 2011
- Dunant, Henri, *Europas bortglömda blodbad: minnen från Solferino*, [Ny utg.], Lind & Co, Stockholm, 2005
- Durkheim, Émile, *The division of labor in society*, Digireads.com Publishing, 2013
- Fassin, Didier., *Humanitarian reason: a moral history of the present*, University of California Press, Berkeley, Calif., 2012
- Feldman, Ilana & Ticktin, Miriam (red.), *In the name of humanity: the government of threat and care*, Duke University Press, Durham NC, 2010,
- Foucault, Michel, *Diskursernas kamp*, texter i urval av Thomas Götselius & Ulf Olsson, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Eslöv: 2008
- Foucault, Michel, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, Femte översedda och ombrutna upplagan, Arkiv förlag, Lund, 2017
- Glover, Jonathan, *Humanity: a moral history of the twentieth century*, 2nd ed., Yale University Press, New Haven, Conn., 2012
- Hansson, Jonas, *Humanismens kris: bildningsideal och kulturkritik i Sverige 1848-1933*, B. Östlings bokförl. Symposion, Eslöv: 1999
- Habermas, Jürgen, *Mellan naturalism och religion: filosofiska uppsatser*, Daidalos, Göteborg, 2007
- Habermas, Jürgen, "The European Nation-State and the Pressures of Globalization" i De Greiff, Pablo & Cronin, Ciaran (red.), *Global justice and transnational politics: essays on the moral and political challenges of globalization*, MIT Press, Cambridge, Mass., 2002
- Hunt, Lynn, *Historien: och varför den angår oss*, Upplaga 1, Studentlitteratur, Lund, 2019
- Hunt, Lynn, Avery, *Inventing human rights: a history*, 1. ed., W.W. Norton & Co., New York, 2007
- Joas, Hans, *The sacredness of the person: a new genealogy of human rights*, 2013
- Kant, Immanuel, *Grundläggning av sedernas metafysik*, Daidalos, Göteborg, 1997
- Kant, Immanuel, *Om den eviga freden: ett filosofiskt utkast*, Andra, reviderade utgåvan, Daidalos, Göteborg, 2018

- McKay, John P. (red.), *A history of world societies*, 5. ed., Houghton Mifflin, Boston, 2000,
- Miliband, David, *Rescue*, Simon & Schuster UK, 2017
- Morone, James A., *Hellfire nation: the politics of sin in American history*, Yale University Press, New Haven, 2003
- Moyn, Samuel, *The last utopia: human rights in history*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA, 2010
- Nietzsche, Friedrich, "Till moralens genealogi: en stridsskrift", i *Samlade skrifter*. Band 7, B. Östlings bokförl. Symposium, Eslöv: 2002, noter: Hans Ruin och Peter Handberg
- Nietzsche, Friedrich, *Om moralens härstamning*, Modernista, 2019
- Nordin, Svante, *Filosoferna: det västerländska tänkandet sedan år 1900: [Nietzsche - Freud - Bergson - Sorel - Russell ...]*, Atlantis, Exakta printing, Malmö: 2011
- Nordin, Svante, *Filosofins historia: det västerländska förnuftets äventyr från Thales till postmodernismen*, Upplaga 2, Studentlitteratur, Lund: 2003
- Pals, Daniel L., *Eight theories of religion*, 2. ed., Oxford University Press, New York, 2006
- Robinson, Nehemiah, *Convention relating to the status of refugees: its history, contents and interpretation*, Institute of Jewish Affairs, New York, 1953
- Said, Edward W., *Humanism and democratic criticism, 1935-2003* (författare), (New York : 2004), Columbia University Press,
- Taylor, Charles, *A secular age*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2007
- Taylor, Charles, i Calhoun, Craig J., Juergensmeyer, Mark & VanAntwerpen, Jonathan (red.), *Rethinking secularism*, Oxford University Press, New York, 2011
- Weber, Max, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Argos, Lund, 1978
- Wilson, Ashby, Richard & Brown, Richard D. (red.), *Humanitarianism and suffering: the mobilization of empathy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009
- Wolin, Richard, *The seduction of unreason: the intellectual romance with fascism: from Nietzsche to postmodernism*, Princeton University Press, Princeton, N. J., 2004
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Zimmermann, Andreas (red.), *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2011
- Östling, Johan; Eklund, Lena, *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Bokförlaget Atlantis, Stockholm: 2008

Tidskrifter

Bergquist, Henrik, "Kants fredliga spådom allt närmare", *SvD*, Bergquist är kansliråd i Utrikesdepartementet och skribent, 2020-05-12, http://www.svd.se/kultur/understreckat/kants-fredliga-spådom-allt-narmare_2163657.svd

Cole, Diane, "Study: What Was The Impact Of The Iconic Photo Of The Syrian Boy?", January 13, 2017, *Goats and Soda, Stories of life in a changing world*, <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2017/01/13/509650251/study-what-was-the-impact-of-the-iconic-photo-of-the-syrian-boy>

Green, Abigail, "Humanitarianism in nineteenth-century context: religious, gendered, national", *The Historical Journal, Volume 57, Issue 4*, December 2014, Cambridge University Press: 12 November 2014

Harrison, Dick, "Så startade kampen mot slaveriet", *Allt om Historia*, 2017-09-01, <https://varldenshistoria.se/samhalle/kolonier/abolitionisternas-kamp-mot-slaveriet>

Tralau, Johan, "Nietzsche bevarade sin hemlighet", *SvD Kultur*, publicerad 8 juni 2003, uppdaterad 14 oktober 2010, hämtad 2020-05-12, http://www.svd.se/kultur/understreckat/nietzsche-bevarade-sin-hemlighet_95950.svd

Elektroniska media

Bonniers Multimedia Lexikon, 1999

Nationalencyklopedin, *demokrati*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/demokrati> (hämtad 2020-05-11)

Förarbetena via UNHCR, online:

United Nations High Commission for Refugees, The Refugee Convention, 1951: The Travaux Préparatoires Analysed with a Commentary by dr Paul Weis, <https://www.unhcr.org/protection/travaux/4ca34be29/refugee-convention-1951-travaux-preparatoires-analysed-commentary-dr-paul.html> (Hämtad 2020-05-18).

TV-program

Agenda, Svenskt samhällsprogram. SVT2. Del 6 av 21. 2020-02-16